



12 en 13 september 2026

M
OPEN
MONUMENTEN
DAG

Strijd!

Warmond, monument in gevaar

Tekst: Eppo van Bolhuis

2026

Redactie: Clara Leenstra

Zaterdag 12 september 2026 Warmond



Dorpsroute (rood)

- | | | |
|-----------|---|------------------------|
| 1 | Buitenplaats Vroenhof, Herenweg 52
Open tuinen. Wandelroute langs oude en bijzondere bomen. Proeverij uit eigen tuin | 11-16 uur |
| 2 | Sint Matthias kerk, Herenweg 78
12 uur: Blokfluit-ensemble CAMERATA Warmond o.l.v. Margreet van Schie
Muzikaal programma met o.a. 'El grillo' uit de renaissance en 'Eine kleine nachtmusik'
Het publiek mag slagwerk meespelen in het slotnummer, 'El Pajarillo' | 10-16 uur |
| 3 | Kapel Mariëngaerde, Monseigneur Aengenentlaan 3
Bijzondere mozaïekvloer, uniek altaar, uitleg gebouw en expositie van historische foto's | 11-17 uur |
| 4 | Oude Toren Boekje met uitleg in kastje meteen rechts, na betreden van de begraafplaats | |
| 5 | De Roekenhof, Historisch Genootschap Warmelda, Herenweg 84
Tentoonstelling: Kent u ze nog De Warmonders? | 11-14 uur |
| 6 | Protestantse kerk, Herenweg 82, Stichting Kerkelijk Erfgoed Warmond presenteert:
11.15 uur : bezichtiging en bespeling Lohmanorgel door het publiek
11.30 uur : orgelmuziek Nels Fahner
12.00 uur : optreden kerkkoor Ubi Caritas o.l.v. Hendrik Jan Lindhout
12.30 uur : intermezzo Diederik Smit (cabaratier & satiricus) en Maarten't Hart
14-16 uur : muziekfestijn onder regie van Margreet van Schie | 11-16 uur |
| 8 | Kasteel Huys te Warmont, Herenweg 141
Rondleiding groepen van max 20 personen, reserveren niet nodig. Bos vrij toegankelijk
Tuinwandeling 3 x door een vrijwilliger van ZH-Landschap - ca 15 pers. per groep.
Doe mee en Win-actie. Win een 'Weekend overnachten in vakantiehuis van HdK' | 11-17 uur |
| 9 | Theekoepel in Park Groot Leerust, Burgemeester Ketelaarstraat 1
Terras geopend bij mooi weer | 11-18 uur |
| 10 | Galerie De Pomp, Dorpsstraat 38
Knutselen voor kinderen 8 -12 jaar: Maak het hondje van Jan Steen
Expositie over Jan Steen, historische koelput. | 13-17 uur
14-15 uur |
| 11 | Galerie Het Oude Raadhuis, Dorpsstraat 36
Demonstratie door 'Spinsters' in de 19 ^e -eeuwse politiecellen. Ingang Dorpsstraat
Boven expositie met schilderijen van Ineke Tesselaar en beelden van Sandra Catsburg | 13-17 uur |

Waterroute (blauw)

- | | | |
|-----------|--|-----------|
| 12 | Schippertjesdagen, Gemeentehaven, nautisch feest met historische schepen, | |
| 13 | Gratis rondvaart met salonboot de Heere Schouten naar de Zwanburgermolen,
Vertrekpunt vanaf de eigen steiger, tegenover Coazy (over de brug rechtdoor) | 10-16 uur |
| 14 | Gratis varen met de Hylke Tromp varende erfgoed zeilschip vanaf de steiger bij Coazy
Twee vaartochten 's middags. 1½ uur varen. Aanmelden www.hylketromp.nl | 13-15 uur |
| 15 | Zwanburgermolen, Zwanburgerpolder 3, rondleiding door de molenaar | 10-16 uur |
| 17 | Historische Scheepswerf Klaas Hennepoel, Haarlemmertrekvaart 2c
Uitleg van de scheepstimmerman en bezichtiging | 12-17 uur |

Polderroute (groen)

- | | | |
|-----------|--|-----------|
| 18 | Broekdijkmolen, Broekpolder 1, ten noorden van de Merenwijk
Rondleiding door de molenaar. Ganzenborstrokerij | 10-16 uur |
| 19 | Boterhuismolen, Zijldijk 4, te bereiken via de fietspont over de Zijl | 10-16 uur |
| 20 | Boerderij Boterhuys, Zijldijk 7, te bereiken via de fietspont over de Zijl
Boerderijwinkel met ijs, speelterrein en historische koe- en varkensrassen | 10-17 uur |
| 21 | Lakenvelder Boerderij, Zijldijk 8, te bereiken via de fietspont over de Zijl
Fiets of wandel tussen de historische Lakenvelders in de wei. Boerderijvlees-winkel | 13-17 uur |
| 23 | Zweilandermolen, Sweilandpolder 11A, uitleg van de molenaar | 13-16 uur |

Zondag 13 september 2026 Warmond



Dorpsroute (rood)

- | | | |
|----|--|--------------|
| 1 | Buitenplaats Vroenhof, Herenweg 52 | 11-16 uur |
| | Open tuinen. Wandelroute langs oude en bijzondere bomen. Proeverij uit eigen tuin. | |
| 4 | Oude Toren, Ruïne sinds de 80-jarige oorlog. | |
| | Boekje met uitleg in kastje meteen rechts, na betreden van de begraafplaats (gratis). | |
| 5 | De Roekenhof, Historisch Genootschap Warmelda, Herenweg 84 | 13-15 uur |
| | Tentoonstelling: Kent u ze nog De Warmonders? | |
| 7 | Kaasboerderij De Sophiahoeve, Wasbeeklaan 7 | 11-16.30 uur |
| | Geen reservering nodig, rondleiding kaas,-en botermakerij, proeverij.
kaasraadwedstrijd, doorlopende filmpresentatie. | |
| 7a | Koeienstal, Wasbeeklaan 23 | 11-16.30 uur |
| | <i>Koeien knuffelen en kalfjes aaien</i> | |
| 8 | Kasteel Huys te Warmont, Herenweg 141 | |
| | Bos vrij toegankelijk, kasteel gesloten | |
| 9 | Theekoepel in Park Groot Leerust, Burgemeester Ketelaarstraat 1 | 11-18 uur |
| | Terras geopend bij mooi weer | |
| 10 | Galerie De Pomp, Dorpsstraat 38 | 13-17 uur |
| | Oude schoolmeesterswoning met historische koelput. Expositie over Jan Steen | |
| 11 | Galerie Het Oude Raadhuis, Dorpsstraat 36 | 13-17 uur |
| | 19 ^e -eeuwse politiecellen - kelderingang aan de Dorpsstraat met kleine expositie.
Boven expositie met schilderijen van Ineke Tesselaar en beelden van Sandra Catsburg | |

Waterroute (blauw)

- | | | |
|----|---|---------------------|
| 12 | Schippertjesdagen, Gemeentehaven, nautisch feest met historische schepen | |
| 13 | Gratis rondvaart met salonboot de Heere Schouten naar de Zwanburgermolen | 10-16 uur |
| | Vertrekpunt vanaf de eigen steiger, tegenover Coazy (over de brug rechtdoor) | |
| 14 | Gratis varen met de Hylke Tromp varende erfgoed zeilschip steiger Coazy | |
| | 2 keer 's morgens | +/- 10 en 12.30 uur |
| | 2 keer 's middags | +/- 13 en 15 uur |
| | Aanmelden www.hylketromp.nl , als er plek is, ook spontaan opstappen | |
| 15 | Zwanburgermolen, Zwanburgerpolder 3, Rondleiding door de molenaar | 10-16 uur |
| 16 | De nieuwe Hofmolen, alleen per boot bereikbaar, uitleg van molenaar | 10-16 uur |
| 17 | Historische Scheepswerf Klaas Hennepoel, Haarlemmertrekvaart 2c | 12-17 uur |
| | Uitleg van de scheepstimmerman en bezichtiging | |

Polderroute (groen)

- | | | |
|----|---|-----------|
| 20 | Boerderij Boterhuys, Zijldijk 7, te bereiken via de fietspont over de Zijl | 10-17 uur |
| | Boerderijwinkel met ijs, speelterrein en historische koe- en varkensrassen | |
| 21 | Weiland Lakenvelder Boerderij, Zijldijk 8, te bereiken via de fietspont over de Zijl | |
| | Fiets of wandel tussen de Lakenvelders in de wei, een bijzonder historisch koeienras | |
| 22 | Kaagsociëteit, Sweilandpolder 8. | 10-16 uur |
| | Zeilwedstrijden met rond- en platbodems | |
| | Deskundige uitleg over de wedstrijden en historische achtergrond | |
| 24 | Klaas Hennepoelmolen, ('t Poeltje), Martinus Houttuynhof 4, | 13-17 uur |
| | Ten noorden van de wijk Poelgeest (Oegstgeest) | |
| | Uitleg door de molenaar | |
| 17 | Historische Scheepswerf Klaas Hennepoel, Haarlemmertrekvaart 2c | 12-17 uur |
| | Uitleg van de scheepstimmerman en bezichtiging | |

Routekaart Warmond



Inleiding: Strijd! Warmond, monument in gevaar



Het onderwerp van de Open Monumentendagen 2026 is "Monument in Gevaar". Oorlog, oproer en bezetting hebben ook in ons dorp hun sporen nagelaten. Op de voorkant van dit boekje ziet u een artistieke bewerking van een schilderij van Jan van Goyen van de ruïne bij de Oude Toren. Het probeert een beeld geven van de grote brand in de Warmondse kerk, aangestoken door Leidenaren in de 80-jarige oorlog.

Het boekje begint echter in de middeleeuwen. We hebben een keuze gemaakt uit belangrijke momenten van strijd in 1200 jaar geschiedenis van Warmond. Strijd tegen de elementen, overstromingen, branden en stormen. En strijd om geloof, ideeën en macht: u zult, net als wij, ontdekken dat elke eeuw wel een gevecht laat zien tussen een behoudende groep en een veranderingsgezinde groep, tussen traditionele macht en vernieuwende kracht. We herkennen de machthebbers en volksmenners die, met óf ten koste van het volk, hun onderlinge strijd uitvechten. Wat dat betreft is er niets nieuws onder de zon.

Dit boekje gaat ook over de zorg voor monumenten. Warmond heeft maar liefst 84 rijksmonumenten: molens, boerderijen, buitenplaatsen, kerken. Zonder enige vorm van bescherming zou een deel van deze bijzondere gebouwen nu niet meer bestaan of onherstelbaar zijn veranderd. Gelukkig dat zo veel Warmonders zich inzetten voor hun behoud!

Wij hopen dat u, ondanks de serieuze insteek dit jaar, veel plezier beleefd aan dit boekje en we zien u graag op het Open Monumentenweekend van 13 en 14 september 2026 in Warmond.

Comité Open Monumentendag Warmond,

Eppo van Bolhuis, Clara Leenstra, Ruud van der Loos

In memoriam Henny Langenberg

Helaas hebben wij kortgeleden afscheid genomen van onze penningmeester Henny Langenberg, die ons comité 13 jaar heeft versterkt. Zijn vele contacten en verhalen over Warmond waren van grote waarde voor ons comité. Wij zullen zijn humor en goedlachse vriendelijkheid erg missen.

Inhoud:

Middeleeuwen	3
80-jarige oorlog en geloof	11
Welvaart en buitenplaatsen	14
Storm en brandgevaar	21

Jaren 20-30	24
De tweede wereldoorlog	29
Jaren 60-90	35
Monumenten	37

Met dank aan: Mathieu Fannee, André van Noort en het fotoarchief van Warmelda

De naam Warmond

9^e eeuw

De bekende Nederlandse mediëvist en naamkundige Dick Blok, vader van Dieuwertje Blok, beschouwt de naam Warmond als een waternaam, die al in de Romeinse tijd bestaat en later is overgegaan op het dorp. De oudste vermelding van Warmond, *Uuarmelde*, stamt uit de 9^e eeuw. De Noormannen heersen dan namens de Frankische koning over ons deel van Friesland. Dick Blok zegt dat de L in Warmelde een verschrijving is, dat deze een N moet zijn. De uitgang -nd is niet beklemd en in zijn ogen een loos achtervoegsel. Maar wij vinden het vreemd, dat de rivier die eerst War, Warme of Warmond zou heten, zijn naam verliest en dan gewoon Leede wordt genoemd, want Leede, Lei of Leie, is een oude en algemene naam voor waterloop. We zien hem in heel Europa.

Als de L inderdaad een verschrijving is, dan schrijf je die eerste vermelding Warmelde als volgt: *Warm-ende*. Licht het dan niet voor de hand om in het achtervoegsel -ende het woord -eind te lezen? *Warm-eind* dus? Maar waar komt dat Warm- vandaan? We zien warm en koud vaak terug in benamingen voor landbouwgronden. Warme grond is vaak zandiger, zoals onze zand- en geestgrond. Deze neemt snel warmte op, kan vroeg bewerkt worden en geeft eerder groei. Warme grond zorgt in Warmond voor de vroegste narcissenooft. Koude grond is vochtig en veen/leemachtig en warmt langzaam op. Deze kan pas later bewerkt worden en geeft latere of weinig groei.



De Koudenhoorn, *Couwen Horn*, was het zuidelijke puntje van het (waard)eiland dat oorspronkelijk in de Leede lag.. Dit eiland werd van het dorp gescheiden door de Droge Lee, de huidige Leede. De Diepe Lee liep aan de andere kant. Hoorn betekent bocht of hoek. De koude bocht zal niet voor landbouw zijn gebruikt en was in de 18^e eeuw begroeid met een houtbosje. Op de rand van de

Koudenhoorn, langs de Diepe Lee, stond een soort kapelletje. Hierover is niets bekend. We weten wel dat het cisterciënzer vrouwenklooster van Leeuwenhorst of Ter Lee hier vlakbij grond bezat.

We zien dus in het dorp een Koude Hoorn en wellicht een Warm Einde.

War kan ook *weer* kan betekenen. Weer in de betekenis van *grondbezit of lager gelegen grasland*. War-ende kan zo het einde van het grondbezit zijn, bijvoorbeeld bij de Leede of het veen. En war of weer/werve kan *opgeworpen hoogte* of *waterkering* betekenen. Een terp of dam, zoals de Oude Dam, die in Warmond eindigt. Is Warmond dan het War-ende? Maar dan missen we de m. Nabij Oegstgeest liggen in de middeleeuwen Kempenwere en Frankenwere. Is die laatste het grondbezit of grasland van heer Frank van Warmond? Of hoogte of (oude) dam van Frank?

We associëren verder: wat nu als de verschrijving van L en N géén ongelukje is? Wij vinden elders de uitgang -molt, -molde, -mulde. Deze wijst naar aarde, mulle zanderige grond of trog tussen heuvels. Denk aan het Engelse *mould*, blad- of teelaarde. Deze uitgang wordt ook geschreven als -moud en -meld. Komt Warmond dan van *War-melde* of *War-molde*? Dan betekent Warmond: grond/grasland of hoogte/dam met aarde of mulle zanderige grond*. Zoals ieder jaar is er geen enkel bewijs voor één van deze hypothesen. Voor velen blijft dus de deskundige verklaring van Dick Blok staan.

De waterwolf en de wendeldijk

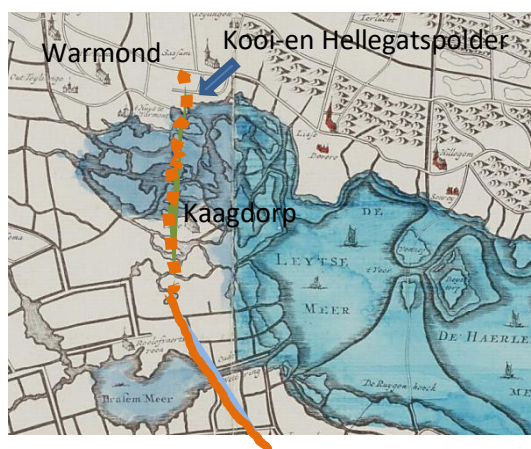
1122-1852

De Rijn is in de Romeinse tijd de noordelijke grens van het rijk. In de middeleeuwen is de rivier een drukke handelsroute in het graafschap Holland, met Leiden als belangrijke handelsplaats. De naam Leiden is afgeleid van Leede, wat waterloop betekent. Drie veenrivierviertjes, die waarschijnlijk allemaal ooit de naam Leithon of Leede dragen, stromen vanuit het noorden naar de Rijn ter hoogte van het huidige Leiden. Zij zijn terug te herkennen in de Leysloot, de Zijl en de Mare, die in Warmond overgaat in de Leede (bron: Menno Dijkstra).



Wanneer de bisschop van Utrecht in 1122 besluit de Rijn deels af te dammen, begint de rivier bij Katwijk te verzanden en kan deze zijn water niet meer kwijt in zee. Het water stroomt nu in omgekeerde richting van de Rijn naar het noorden, waardoor ons gebied ten noorden van Leiden regelmatig overstroomt. De landbouwgrond in de veenpolders komen in gevaar en er zijn nog geen windmolens om de polders droog malen. Om het Rijnwater beter af te voeren worden de Leede en de Zijl vergraven, zodat het water via het Leidse en Haarlemse Meer naar het noorden kan stromen. De groeiende watermassa van deze twee meren levert steeds meer gevaar op. Vooral bij noordenwind verslindt deze “Waterwolf” veel veen en land.

Zijn de cirkelvormige structuren op luchtfoto's van de Klinkenbergpolder terpen? Of oude kastelen?



Om het water tegen te houden besluiten de graaf van Holland en de bisschop van Utrecht in de 12^e of 13^e eeuw een “wendeldijk” te bouwen. Een dijk met een bocht of hoek. In 1308 maant de graaf abdijs Leeuwenhorst de “uiterdijk” van de wendeldijk goed te onderhouden voor iedereen “uten kercspele ende ute ambochte van Warmonde of anders”. De abdijs heeft veel grond in de noordelijke Kooipolder en Hellegatspolder (voorheen Alkemade). Eind 16^e eeuw vertellen “oude luyden”, dat de dijk vroeger door het ambacht Alkemade (nu Warmond) naar Sassenheim liep. Een “Wendeldijkshoek” is te vinden bij Kaagdorp. Liep de dijk vandaar door onze Kooipolder? Sloot hij aan op de Menneweg naar Sassenheim en was hij zo een oude verbinding met Leimuiden?

Begin 17^e eeuw zijn er al plannen om een deel van de Kagerplassen in te polderen (links). In 1839 staat het water voor de poorten van Leiden. Om de Waterwolf echt te temmen zal de Haarlemmermeer drooggelegd moeten worden. In 1852 is het meer met stoomgemalen leeggepompt. Het gemaal De Leeghwater, op het noordelijke puntje van Warmond, is dan de grootste stoommachine ter wereld.



De oude Hollandse adel

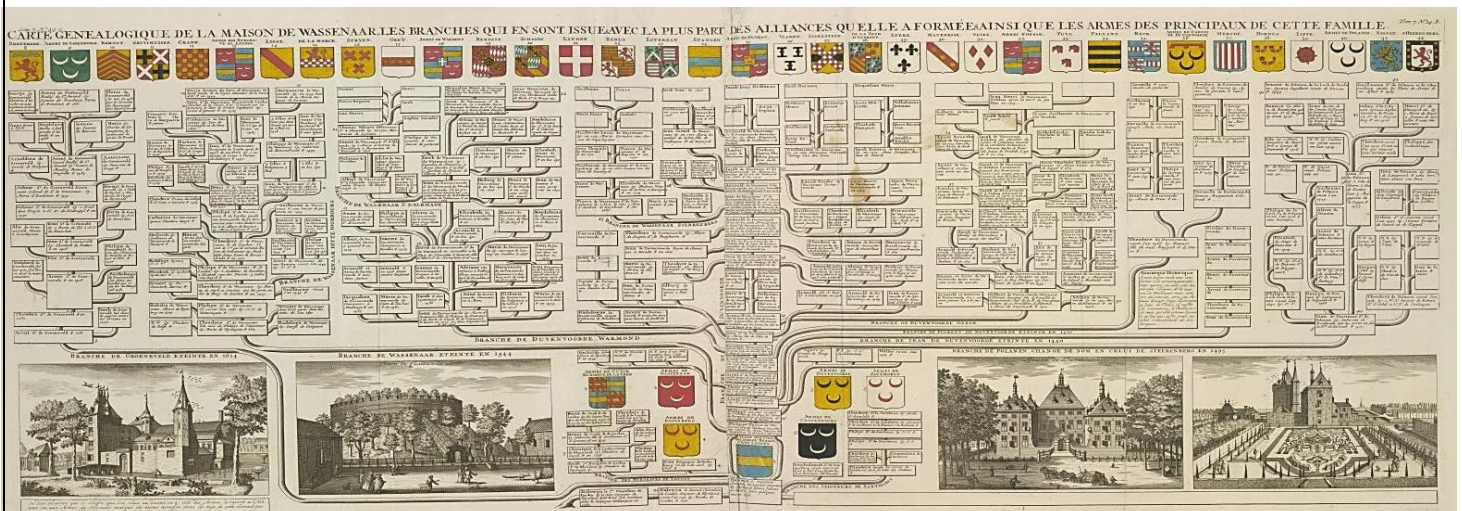
12^e-13^e eeuw

Veel mensen zien de middeleeuwen als een tijd van oorlog en conflict, maar het is ook de periode waarin de steden tot bloei komen, universiteiten worden opgericht en de kunst en architectuur letterlijk en figuurlijk tot grote hoogten reiken. De gewone dorpsbewoners van Warmond merken meestal weinig van lokale conflicten tussen machthebbers, misschien omdat Warmondse edelen op allerlei manieren aan elkaar verwant zijn?

De belangrijkste en oudste adellijke familie van Holland is de familie van de Graven van Holland. In ruil voor militaire diensten aan de graaf krijgen vrije heren land in leen. Zo ontstaat een klasse van edelen. Als je trouw zwerft aan de graaf en hem militair bijstaat in zijn strijd, geeft hij jou privileges. Door huwelijken, overerving en deze leenconstructie zijn de adellijke families verbonden met elkaar. In de nabijheid van de graaf van Holland verkeren de oudste adellijke families, zoals de familie van Wassenaer en de familie van Teylingen, die verwant zijn aan de graaf. Belangrijke en loyale edelen en geestelijken staan hem, vanaf de 13^e eeuw, bij in de zogenaamde Raad van Holland.

De heren van Warmond verkeren ook in deze hoogste adellijke kringen: de oudst bekende heer van Warmond, Frank van Warmond, treedt op als getuige van de graaf. Jacob XII van den Woude vecht als bevelhebber in het grafelijke leger tegen de bisschop van Utrecht. Na de moord op graaf Floris V, sterft het Hollandse gravenhuis uit. Het graafschap Holland en Zeeland komt in 1299 in handen van de graaf van Henegouwen. Jacob XIII is in Brussel met een paar edelen uitgenodigd om de huwelijksvoorwaarden van de zoon van de nieuwe graaf te bekrachtigen. Jan van den Woude leent de graaf veel geld en vecht mee tegen de Friezen. Kortom, de Warmondse Heren zitten dicht bij het vuur en misschien in de Raad van Holland.

Een andere belangrijke adellijke familie in Warmond en omstreken is de familie van Alkemade. "Warmondse" telgen wonen kortstondig op kasteel Alkemade ten noorden van het Huys te Warmont en op kasteel Endepoel, waar nu boerderij Endepoel staat.

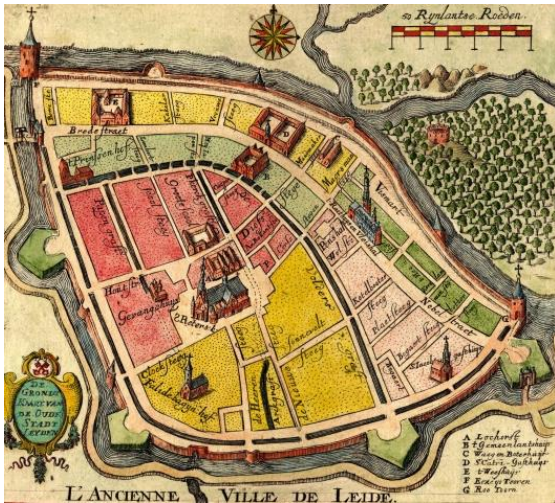


Hierboven ziet u de uitgebreide stamboom van de familie Van Wassenaer. Linksonder Huys te Warmont en de Leidse Burcht. Johan van Duivenvoorde, heer van Warmond, is admiraal tijdens de tachtigjarige oorlog en een telg uit de familie van Wassenaar. Zijn Warmondse nakomelingen noemen zich weer van Wassenaar. De wijdvertakte adellijke familie van Wassenaar is nog steeds een van de grootste adellijke families in Nederland.

Bescherming tegen strijd

12^e-13^e eeuw

Leiden is ontstaan bij een groot (waard-)eiland in de Rijn. Waar de rivier weer samenvloeit is in de vroege middeleeuwen een heuvel met de Burcht gebouwd. De Burcht dient als tolburcht, als muntplaats en als machtsymbool. De oorspronkelijke burcht van houten palen is vervangen door een stenen ringmuur. In het middeleeuwse Warmond zien wij zo'n stenen ringmuur bij kasteel Alkemade (Wasbeeklaan 31) en bij het Steenhuis van Dirk van Teylingen (kinderboerderij). Maar in plaats van een kasteel op een kunstmatige heuvel, zijn de Warmondse kastelen waterburchten met grachten eromheen. Aan de zuidkant van de Rijn is vanuit een boerderij, een kapelletje en een woontoren de stad Leiden ontstaan. Respectievelijk Gravenhorst of huis Lockhorst, Pieterskerk en



Gravensteen.

Deze kaart laat Leiden zien in 1294. De stad is nog niet echt ommuurd en het Rapenburg is nog de singel. Rechts in het bos ligt de burcht en boven het riviertje de Mare, die vanuit de Warmonder Leede hier in de Rijn stroomt.

In de middeleeuwen staan in ieder dorp rond Leiden wel één of meer kastelen. Warmond kent tenminste zes kastelen. Het oudste kasteel van de heer van Warmond ligt een stuk ten noorden van de weg over de Oude Dam, die van Oegstgeest langs het huis Klinkenberg naar Warmond loopt. Het kasteel van

Dirk van Teylingen staat aan de zuidzijde van deze dam. Het "nieuwe " Huys te Warmont beheerst zowel de Herenweg richting Sassenheim als de noordkant van de Leede. Aan de noordelijkste weg naar Sassenheim, de huidige Wasbeeklaan, ligt het kasteel Alkemade, in het gelijknamige ambacht Alkemade. En kasteel Oud Teylingen ligt aan de zuidkant van het dorp, strategisch aan de Leede. Al deze ronde of vierkante kastelen zijn omsloten door één of meer grachten en hebben hoge muren van baksteen. Zij kunnen zich zo, tot de komst van kanonnen, goed verdedigen tegen aanvallen. Met de komst van kanonnen zijn stenen muren niet toereikend. De hoge muren van steden en kastelen zijn veel te kwetsbaar voor kanonskogels.



De edelen bouwen hun kastelen op eigen grond aan de rand van het veengebied, zodat zij hun slotgrachten met water kunnen vullen. De aanwezigheid van zoveel kastelen zal mogelijk een vorm van bescherming hebben geboden aan de dorpeelingen in hun kwetsbare huizen en boerderijen. De kastelen zijn nogal eens het slachtoffer van geweld en vergeldingen. Tijdens de Hoekse en Kabeljauwse twisten bijvoorbeeld worden de kastelen rond Leiden aangevallen met meerdere primitieve kanonnen, bombards, en met een groot kanon dat per schip is aangevoerd. En daarna is Leiden zelf aan de beurt.

De Hoekse en Kabeljauwse twisten

1345

Vanaf de middeleeuwen zal Holland met horten en stoten vanuit de periferie opschuiven naar het centrum van de wereldmacht. Voordat wij in opstand komen tegen de Spanjaarden, woeden in Holland en Zeeland een reeks burgeroorlogen, de Hoekse en Kabeljauwse twisten (1345 – 1490). Natuurlijk draaien niet om ideologie, maar om geld en macht. Wie mag zich de graaf van Holland noemen?



Als graaf Willem IV in 1345 kinderloos overlijdt begint het geruzie. Diens zus Margaretha van Beieren, keizerin van het Duitse Rijk, claimt het graafschap, maar haar jonge zoon Willem V vindt dat hij daar als mannelijke erfgenaam meer recht op heeft. Zo ontstaan twee kampen:

Aan de ene kant de Kabeljauwen, waarschijnlijk genoemd naar de ruitvormige figuren op het wapen van Beieren. Zij steunen zoon Willem V. Aan de andere kant de Hoeken, de 'haken', waarmee je kabeljauwen vangt, die moeder Margaretha van Beieren steunen.



Hoeken	Margaretha van Beieren	Kabeljauwen	Willem V en Albrecht van Beieren
oude landadel		steden en burgers	
feodaal		meer privileges burgers	
conservatieve kracht		progressieve kracht	
steun van latere echtgenoot,		steun van Dordrecht, Haarlem, Delf	
koning Eduard III van Engeland		en keizer Lodewijk IV van het Duitse Rijk	

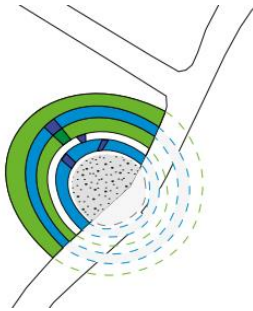
Het leidt tot meerdere schermutselingen en twee veldslagen. Zijdelings is ook Warmond daarbij betrokken. Uiteindelijk wordt Willem V in 1354 graaf van Holland. Als deze in 1358 tijdens een feestje krankzinnig wordt en één van zijn vazallen dood steekt neemt Albrecht van Beieren, zijn broer, de macht in Holland en Zeeland over. Er wordt verteld dat Willem V al langer geestesziek was.

Met veel machtsvertoon probeert Albrecht van Beieren een nieuwe opstand te onderdrukken. Aan het Haagse Hof staan de twee groepen edelen tegenover elkaar, opnieuw aangeduid met de Hoeken en de Kabeljauwen. Belangrijke edelen adviseren Albrecht van Beieren vanuit de grafelijke raad. De Kabeljauwen hebben de meeste invloed bij hem.

Waar staan de heren van Warmond in deze twisten? De heer van Warmond is in het begin net als veel andere oude landadel aanhanger van Margaretha en de Hoeken. Zo ook de nog jonge heer van Warmond, Jacob de XIV van den Woude. Later kiezen sommige edelen de kant van Albrecht. De regionale situatie is complex. In Leiden is de burggraaf, een van Wassenaar, een echte Hoek. Hij onderhoudt goede contacten met de heer van Warmond. Aan de andere kant bestaat het bestuur van de stad vooral uit Kabeljauwen.

Alkemade en Poelgeest

1290



Ridder Dirk van Alkemade koopt in 1290 een groot stuk land van de burggraaf van Leiden, dat zijn heerlijkheid Alkemade wordt. Het gelijknamige kasteel ten noorden van het Huys te Warmont zou volgens sommigen al in de negende eeuw hebben bestaan. In 2012 toont archeologisch onderzoek aan dat het kasteel Alkemade pas ergens halverwege de 13^e eeuw is gebouwd en rond 1400 weer is verlaten. De fundamenten laten een ronde woontoren met een diameter van 11 m zien binnen twee grachten. Zo'n ronde woontoren is een zeldzaamheid.

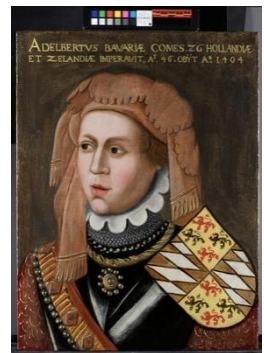
Kasteel Poelgeest is in de 14^e eeuw overgegaan naar de familie van Alkemade. Dirk van Alkemade trouwt met Bartraet van Poelgeest. Zij bezitten kasteel Alkemade in het huidige Warmond. Hun zoons splitsen de erfenis: de oudste zoon Jan erft kasteel Alkemade en zoon Hendrik erft kasteel Poelgeest, dat dan verwarrend genoeg ook Alkemade wordt genoemd. Als het geslacht uitsterft koopt de heer van Warmond, Jan van der Woude de heerlijkheid Alkemade.

De moord op Aleid van Poelgeest

1392

De familie Van Poelgeest is een belangrijk geslacht, dat de naam draagt van het kasteel Poelgeest bij Oegstgeest. Later woont de familie op kasteel Groot Poelgeest in Koudekerk aan den Rijn. De heren van Poelgeest hebben regelmatig zitting in de grafelijke raad. De familie Van Poelgeest behoort, zoals veel landadel, eerst tot de Hoeken en verliest veel grondgebied bij de twisten.

Na de dood van zijn vrouw houdt graaf Albrecht van Beieren (rechts) er meerdere adellijke minnaressen op na. Uiteindelijk valt hij voor de charmes van de 22-jarige Aleid van Poelgeest. Zij is de dochter van de Kabeljauwse Jan van Poelgeest uit Koudekerk. Deze is kastelein van jachtkasteel Teylingen van de graaf. Sommigen zeggen, dat Aleid meer is dan een minnares van de 34 jaar oudere graaf en hem richting het Kabeljauwse kamp trekt.



In 1392 wordt Aleid van Poelgeest, samen met de kamerheer van Albrecht, Willem Kuser, vermoord. Het is één van de meest beruchte politieke moorden uit onze geschiedenis. Waarom zij zijn vermoord is nooit helemaal duidelijk geworden. Als vergelding op de moord van Aleid van Poelgeest laat Albrecht van Beieren in 1393 o.a. de kastelen Paddenpoel en 't Sandt van de medeschuldige Leidse burggraaf Van Wassenaar verwoesten. In zijn kroniek uit 1517 meldt Cornelis Aurelius dat:

Conraet Kuser destruerde dat huys te Hodenpijl, Duvenvoerde, Santhorst, Heemstede, Warmont en Paddenpoel.

De kastelen zijn dus volgens Aurelius verwoest door de vader van de vermoorde Willem.

Of het kasteel van Warmond wel echt is verwoest wordt tegenwoordig betwijfeld, omdat de heer van Warmond juist dan een belangrijke functie van de graaf krijgt. De grond en ruïne van Paddenpoel komen in bezit van Floris van Alkemade, die deze weer terug verkoopt aan de burggraaf.

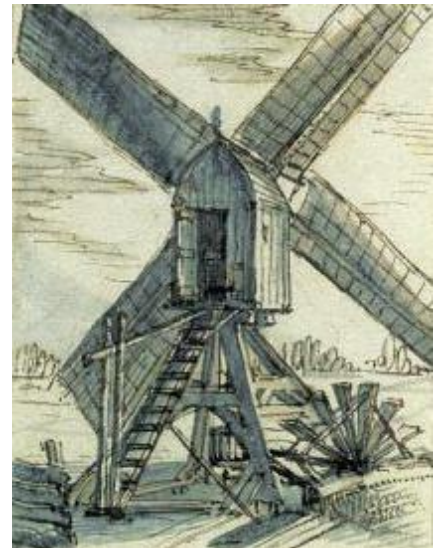
Floris van Alkemade en kasteel Alkemade 1410



Op kasteel Poelgeest wonen Ijsbrand van Alkemade en Aleid van Poelgeest, een nichtje van de vermoorde Aleid. De moeder van Ijsbrand is een dochter van Jacob van den Woude XIII, heer van Warmond. Zo is dus de familie van Alkemade zowel verwant aan de familie van Poelgeest, als aan de familie van den Woude op kasteel Huys te Warmont. De zoon van Ijsbrand en Aleid is de bekende Ridder Floris van Alkemade (1365-1422). Hij is baljuw en dijkgraaf van Medemblik en kastelein van Heemskerk. Floris is via zijn oom verbonden met de Warmondse korenmolen. Jan van der Woude, heer van Warmond, verpacht de korenmolen van Warmond aan zijn zwager en naamgenoot Jan van der Woude Florisz. Het gebruik van de korenmolen zal tot 1480 in de familie van Alkemade blijven.

‘Molenaar’ Jan van der Woude Florisz. (van Alkemade) is de oom van Floris van Alkemade. Floris bouwt in 1408 bij Alkmaar, samen met Jan Grietenzoon, de eerste door wind aangedreven watermolen. Tot dan toe is overtollige water met de hand of met paardenmolens geloosd. Bij zijn kasteel Cronensteyn in Zoeterwoude bouwt Floris een tweede molen. Zo staat Floris van Alkemade aan de basis van de grootschalige inpoldering van Nederland en onze strijd tegen het water. Niet voor niets komt zijn naam voor in de Canon van Nederland. Misschien dat Floris zijn kennis heeft opgedaan bij de Warmondse graanmolen.

(afb: museum Boijmans)



Als er voor de overerving van de heerlijkheid Alkemade geen mannelijke nazaten zijn, vervalt deze aan de graaf van Holland. In 1410 krijgt Floris van Alkemade enkel het kasteel Alkemade bij Warmond in bezit. Mogelijk is het kasteel dan al tot een ruïne vervallen, want Floris blijft op kasteel Cronesteyn wonen. Dat kasteel wordt ook huis *Alckemade* genoemd, huis Alkemade nummer drie dus.

Floris van Alkemade behoort tot het Kabeljauwse kamp van Albrecht en later Jan van Beieren. Hij vecht voor de graaf van Holland in diens oorlogen tegen Arkel en Gelre en tegen de Friezen. In 1421 is hij kapitein-generaal en landvoogd van Friesland. Hij moet het blokhuis in Lemmer verdedigen. Dit is één van de dwangburchten waarmee de Hollanders de Friezen onder de duim proberen te houden. In 1422 wordt Floris bij de bestorming van de vesting gevangen genomen en gedood.



Blokhuis Lemmer (spanvis.com)

En kasteel Alkemade? Stopt het met de dood van Floris? Het kasteel lijkt al rond 1400 verlaten. Het ambacht is in 1428 verkocht. Wat moet je met een kasteel zonder grondgebied in een drassige omgeving? Of is het huis misschien tijdens de Hoekse en Kabeljauwse twisten beschadigd geraakt?

Warmond en Jacoba van Beieren

1426



De graaf van Holland niet met een staand leger, maar met tijdelijke legertjes bestaande uit huurlingen en heren (ridders) en enkele van hun mannen. De heer van Warmond gaat ook mee op veldtochten met graaf Albrecht van Beieren. Soms vecht hij zelf mee, soms stuurt hij alleen een soldaten.



In 1417 erft Jacoba Beieren (1404-1436) het graafschap Holland. Heer Jacob de XVI, is net als zijn vader Jan, een trouwe aanhanger van de Hoekse Jacoba. Maar zoals vaak wanneer een vrouw de macht krijgt, wordt deze betwist door een mannelijk familielid. Haar machtige oom hertog Jan van Beieren, ook wel Jan zonder Genade, de jongste zoon van Albrecht van Beieren, gaat de strijd aan.

Wanneer Leiden en de Leidse burggraaf in 1420 de kant van Jacoba kiezen, belegert Jan van Beieren met kanonnen de stad, na eerst de kastelen in de buurt te veroveren. Na twee maanden geeft Leiden zich over. Opnieuw wordt kasteel Paddenpoel, het huis van de burggraaf, in brand gestoken. De burggraaf belandt in het gevang. De troepen van Jan van Beieren steken ook kasteel Huys te Warmont in brand, wanneer zij zich "bevoorraden" in Warmond. Wij gaan er vanuit dat dit betekent dat ze ons dorp plunderen. Door de verwoesting van het kasteel weet hertog Jan van Beieren de heer van Warmond aan zijn Kabeljauwse kant te krijgen. Opvolger Philips de Goede biedt hem de mooie baan van baljuw van Rijnland aan.

Als graaf Jan van Beieren overlijdt en Jacoba's neef Philips de Goede, hertog van Bourgondië, zijn opvolger wordt, belandt Jacoba in een cel in Gent, waar de Hoeken haar weten te bevrijden. De Hoekse edelen de strijd weer aan. Ook Jacob XVI van den Woude, heer van Warmond, kiest weer de kant van Jacoba van Beieren (en tegen haar man Jan van Brabant). De strijd is op voorhand kansloos. In 1426 wordt het pas opgebouwde Huys te Warmont opnieuw verwoest. Net als de korenmolen. In 1428 erkent Jacoba moegestreden haar neef Philips als haar erfgenaam en als regent van het graafschap Holland. Jacoba brengt haar laatste levensjaren door op kasteel Teylingen in Voorhout. Het graafschap Holland wordt deel van Bourgondië. (bron: M. Fannee, afb: Atlas Sgrooten ± 1570).

In 1481 komt Leiden nog één keer in opstand, wanneer Maximiliaan van Oostenrijk, de weduwnaar



van Maria van Bourgondië, de macht over de Nederlanden krijgt. Warmond wordt onder de voet gelopen door de Kabeljauwse ruiters van Maximiliaan, de latere keizer van het Duitse Rijk. De ruiters bezetten ons dorp, steken een aantal huizen en boerderijen in brand en dwingen de nonnen van het Sint Ursulaklooster om aan hen eten af te staan. (bron: Mathieu Fannee, Hekkensluis 45)

De opstand en katholieken in het nauw

1572

Onder Karel V is de macht volledig gecentraliseerd. Lokale edelen krijgen minder te zeggen. Het leidt tot onbehagen bij de adel, stedelijke elites en nieuwe geloofsgemeenschappen. Uit protest tegen de macht, rijkdom en corruptie van de katholieke kerk en de elite plegen opstandelingen gewelddadige vernielingen in kloosters en kerken. De Beeldenstorm van 1566 lijkt vooral een religieuze oorzaak hebben, maar ook armoede en voedseltekort spelen een rol. In oudere geschiedenisboeken staat, dat ook de kloosters van Warmond zijn verwoest. Of dat klopt? Leiden valt zeker ten prooi aan deze razende Beeldenstorm, die uitmondt in een opstand tegen de Spaanse overheersing. Om orde op zaken te stellen stuurt de Spaanse koning Philips II de hertog van Alva, die opstandelingen en ketters streng vervolgd. Veel leiders worden verbannen of vluchten het land uit. Dit sterkt het moreel van de 'protestanten'. Bedenk dat in het zuiden en op het platteland de katholieken in de meerderheid zijn.

In 1572 kiest het Leidse stadsbestuur de kant van Willem van Oranje en de protestanten. Onder hen zijn ook gematigde katholieken en lage adel. Plunderend trekken geuzen langs katholieke gebouwen in en rond de stad. Op 12 augustus 1572 wordt gemeld dat jonge Leidenaren het Warmondse mannenklooster, het vrouwenklooster en mogelijk de dorpskerk plunderen. Het geweld leidt tot de uittocht en verdrijving van katholieken naar het spaansgezinde Amsterdam en Utrecht. In Leiden worden deze katholieke vluchtelingen "glippers" genoemd, Leidse glibbers. Onder hen zijn burgemeesters, schepenen en andere notabelen, die, tevergeefs, hopen dat zij snel naar de stad terug kunnen. Alleen glippers, die trouw zweren aan de prins van Oranje, mogen terugkeren. Hun stedelijke bezittingen worden onteigend, zoals ook bij kloosters en kerken gebeurd, om 'de opstand mee te betalen'.



Zo verliest de katholieke hoogheemraad Vincent van Lockhorst, heer van Heemstede, veel van zijn stadse bezittingen. De familie Van Lockhorst bezit in Leiden het huis Lockhorst, of 's Gravenhorst. Dit is één van drie oudste gebouwen van Leiden. Op de resten is begin 17^e eeuw de doopsgezinde schuilkerk gebouwd.

Vincent van Lockhorst woont op kasteel Oud Teylingen in Warmond. Daarom heet kasteel Oud Teylingen in Warmond ook wel kasteel Lockhorst. Als Leidse glipper vlucht hij naar Utrecht. Vincent van Lockhorst keert nooit terug en overlijdt in 1595 in Utrecht. Via zijn kleindochter komt het kasteel in bezit van de familie van Mathenesse.

De jonge heer van Warmond, Johan II van Duivenvoorde (1551–1610), zal in de opstand juist de kant van Willem van Oranje kiezen. Zo komen de bewoners van de twee kastelen in Warmond in dit conflict tegenover elkaar te staan. Interessant is dat beide heren katholiek zijn. De één verblijft als rijke vluchteling in Utrecht, de andere als geus en verdediger in het belegerde Leiden. Dat katholieke edelen als Van Duivenvoorde, Brederode (rechts samen) en Egmont, de opstand steunen heeft mogelijk minder met geloof te maken, dan met de wens om oude adellijke privileges en politieke functies veilig te stellen.



Het Beleg van Leiden

1573-1574

Om geen onderdak te bieden aan de Spanjaarden, bepaalt de prins van Oranje, dat alle gebouwen binnen een afstand van 500 roeden (1,9 km) van de stad moeten worden afgebroken. Zo sneuvelen molens, boerderijen en het kasteel Poelgeest. In augustus 1573, voor het begin van het eerste beleg, worden de kerk, de twee kloosters van Warmond, boerderijen en huizen in brand gestoken, wanneer oogst jattende Leidenaren slaags raken met de Spanjaarden. De helft van de Warmonders vlucht naar Leiden voor asiel. Spaanse troepen, prinsgezinde troepen, geuzen en Leidenaren: ze plunderen Warmond allemaal. Later laat Willem van Oranje de dijken doorsteken, zodat de polders rond Leiden, waaronder delen van Warmond, onder water lopen.

Verwoeste klooster Lopsen)



Haarlem is eerder belegerd en ingenomen. Na de overgave van Haarlem neemt Francisco de Valdez, de legeraanvoerder van de Spanjaarden, vanuit Warmond het boerenland bij Leiden in. Hij verbrandt molens, verovert de schansen en laat nieuwe schansen bijbouwen, zoals op het Warmondse eilandje Faljeril. Tijdens dit eerste beleg van Leiden, oktober 1573 tot maart 1574, verovert hij kasteel Huys te Warmont, terwijl de verdedigers over het ijs ontkomen. Op 7 december 1573 schrijft Valdez over de verovering van twee kastelen bij Warmond én over schaatsen:

... en hoewel zij goed in de gaten worden gehouden, zijn de bewoners van dit land zo behendig en snel op de schaats, dat het onmogelijk is om ze gevangen te nemen, zelfs als ze met paarden worden achtervolgd. Het is een lust voor het oog om, zonder onze soldaten te willen beledigen, de dorpsbewoners en soldaten van dit land op deze manier bezig te zien. Ondanks mijn verzoek aan de heer Noircarmes voor levering van ijschoenen/ krabbers, die noodzakelijk zijn om op het ijs te kunnen lopen, beschikken onze soldaten hier tot op de dag van vandaag nog steeds niet over.

De twee veroverde kastelen zijn waarschijnlijk Oud Teylingen en het Huys te Warmont. Valdez zal een tijd op dit kasteel verblijven. Het raakt daarbij flink beschadigd. De Spanjaarden houden *kleine strooptochten* tot aan de Leidse stadsmuur. De Spaanse soldaten gaan rond het beleg tekeer in Warmond: zij plunderen, roven en steken huizen in brand. Bij hun vertrek, aan het eind van het beleg van Leiden, in april 1574, steken de Spanjaarden het Huys te Warmont in brand.

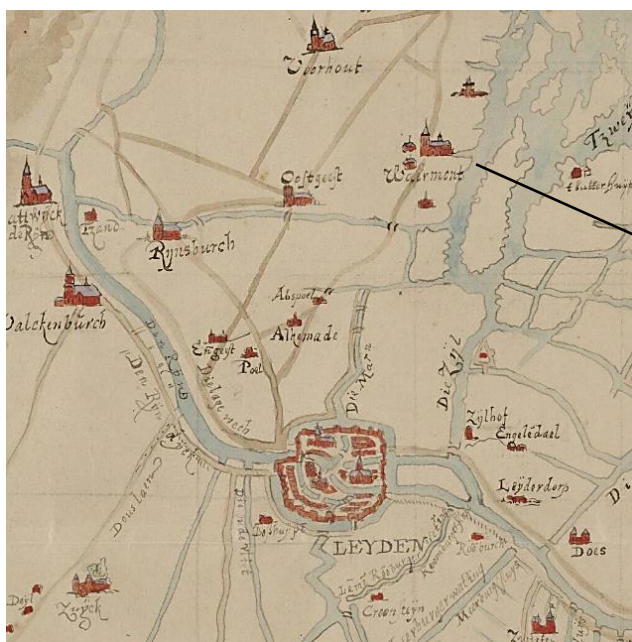


...Vele schone en diverse dorpen, als Katwijk op Zee, Zandvoort, Alphen, Wassenaar, Rijnsburg, Warmond, Voorschoten en alle andere langs het zeestrand, hebben ze geplunderd en daarna afgebrand. Ze hebben vrouwen en dochters geschonden in tegenwoordigheid van hun mannen, ja zij dwongen dezelfde dat aan te zien en als er iemand was die tegenstand bood, dan riepen zij "Spania, Spania", en richtten een moord aan.... Spiegel der Jeught, anoniem 1665

Ondertussen zitten tijdens dit tweede beleg van Leiden 18.000 inwoners gevangen achter de verouderde stadsmuur met halfronde torens. Door honger en ziektes zullen 6000 van hen sneuvelen. De Spanjaarden weten Leiden uiteindelijk niet te veroveren en worden naar elders geroepen.



Op de kaart links, die het beleg van Leiden uitbeeldt, zijn huis Abspoel en kasteel Alkemade (Poelgeest) al vernietigd. Kasteel Huys te Warmont en de kerk zijn hier nog intact. Ook zijn de Warmondse schansen op Faljeril (rechtsboven) en De Kwakel te zien. De Kwakel is oorspronkelijk door prinselijke troepen gebouwd, op de strategische plek waar de Mare in de Leede stroomt.



Huys te Warmont



Interessant is een kaart uit het Noord-Hollands archief. Deze dateert van na het beleg. De twee kloosters en de kerk van Warmond zijn nog heel, maar het huys te Warmont is een ruïne, net als bijvoorbeeld de kastelen Abspoel, Poelgeest (Alkemade) en Cronesteyn, onder Leiden. Ook kasteel Oud Teylingen lijkt niet meer helemaal intact. De Leidse maker van de kaart, schilder Johan Liefvrick, weet blijkbaar wel welke kastelen zijn verwoest rond het beleg, maar niet welke kloosters. Bijzonder is de brug die is getekend bij de tol. Deze vervangt pas na 1637 het Warmondse veer. Johan

Liefvrick is ook ontwerper van een bekend tapijt (links) over het Leidse ontzet met daarop de ruïnes van Poelgeest (Alkemade), klooster (Marien-)Poel en schans De Kwakel en hier geen brug bij de tol.

In 1576 zijn het de troepen van Willem van Oranje, die ditmaal Warmond plunderen. Admiraal Johan II van Duivenvoorde bouwt in 1579 zijn kasteel weer op, gebruikmakend van materialen van de “vervallen en verbrande” kloosters. Ook wordt het koor van de kerk hersteld.

De remonstranten en Sopingius

1610

Dat de religieuze tolerantie in de jonge Republiek zijn grenzen heeft, laat de behandeling van de remonstranten zien. De protestanten vallen al snel uiteen in de remonstranten en contraremonstranten, *de rekkelijken en preciezen*. Het begint met twee hoogleraren aan de nieuwe Leidse universiteit. Jacob Arminius, leider van de remonstranten en Franciscus Gomarus, leider van de contraremonstranten. Gomarus zegt, net als Calvijn, dat het leven van de mens is voorbestemd, de zogenaamde predestinatie. Van dit idee raken sommige gelovigen in paniek: zijn zij misschien al voorbestemd voor de hel? Nee, zegt Arminius, de mens heeft een vrije wil, hij heeft wél invloed op Gods keuze of iemand naar de hemel of de hel gaat. En Arminius pleit voor vrede met Spanje....

De leiders van de remonstranten zijn veelal theologen en vrijzinnige denkers. De leer heeft, met zijn nadruk op tolerantie en vrijheid van geweten, ook raakvlakken met het humanisme. Zijn aanhangers zijn te vinden onder geleerden en de stedelijke elite van regenten, burgers en kooplui. Raadpensionaris (soort premier) Johan van Oldenbarnevelt steunt de remonstranten. Stadhouder Prins Maurits, opperbevelhebber van het leger, steunt de contraremonstranten, net als de plattelandsbewoners en lagere klassen, *de kleyne luyden*. Met militaire druk zuivert prins Maurits de stadsbesturen. De remonstranten delven het onderspit, de contraremonstranten bepalen de officiële leer. Alle remonstrantse hoogleraren worden ontslagen en ontvluchten Leiden met andere remonstranten. De vredelievende Van Oldenbarnevelt wordt in 1619 op bevel van Maurits onthoofd.

De Warmondse dominee Christiaan Sopingius heeft veel sympathie voor de remonstrantse ideeën. Hij leidt de eerste Nederlandstalige bijeenkomst van de remonstranten in Nederland in 1617. De massale toeloop van 250 mensen kan het huis in Amsterdam niet aan. De volgende zondag loopt de dienst totaal uit de hand door gewelddadigheden van het *opgeruide gepeupel* tegen de remonstranten. Sopingius komt in conflict met de officiële kerk. Na de synode van Dordrecht in 1619 wordt hij, net als veel collega's, geschorst; hoewel hij in eerste instantie de "akte van stilstand" onderschrijft. Deze akte eist dat predikanten zich houden aan de officiële calvinistische leer. Sopingius is niet van plan zijn mond te houden en blijft prediken in remonstrantse kringen.



De remonstranten komen samen in de openlucht of in schuilkerken in particuliere huizen. Vanaf



1633 gaan de remonstranten van Warmond en Leiden naar de schuilkerk aan de Straat ter Leede (links). Later vormt het middendeel van de Burcht de remonstrantse kerk (Herenweg/Kerkdam). Het kleine Warmond neemt een unieke positie in, omdat de remonstranten hier van de tolerante katholieke ambachtsheer samen mogen komen. Een aantal zal zich in Warmond vestigen. Het is ook niet zo verwonderlijk dat juist onder Warmondse remonstranten nog radicalere bewegingen ontstaan.

De Van der Koddés en de collegianten

1621

In Warmond kunnen de remonstranten hun geloof in vrijheid belijden. De Warmondse Gijsbrecht van der Kodde gaat nog een stukje verder. Na vertrek van hun predikant Sopingius in 1619 stelt hij voor:

“altemet eens zonder predikant bij elkander te komen, eenige capittels te lezen, een gebed te doen en iets tot stichting voor te dragen, indien iemand daartoe bereid en bekwaam werd bevonden”.



Zo ontstaat een nieuwe groep, de collegianten, zonder predikant en zonder kerk. Onder hen zijn veel remonstranten en doopsgezinden. Ieder mag het geloof beleven zoals hij dat wil en iedere gelovige is daarom welkom. Niet een predikant, maar leden van deze groepering spreken de bijeenkomst van collegianten toe, bij een van hen thuis. Ook vrouwen mogen spreken op deze vrijspreekcolleges, en dat is bijzonder voor die tijd. Naast liefde, verdraagzaamheid en tolerantie staan centraal. En de doop van volwassenen vormt een belangrijk onderdeel. Deze

egalitaire ideeën zijn voor sommige burgers en de middenklasse een aantrekkelijk alternatief voor de in hun ogen te strenge calvinistische leer. In veel steden ontstaan *colleges*, waar geloof en filosofie openlijk worden bediscussieerd. Het collegiantisme staat aan de basis van de verlichting. Geen wonder dat streng gereformeerden het een dwaalleer noemen.

Een kodde is een springstok. Een voorvader van de familie Kodde heeft in 1205 de heer van Egmond uit kasteel Marquette bevrijd. Hij krijgt de adellijke titel schildknaap en de naam Kodde, springstok. Zijn drie metgezellen krijgen ook een bijzondere naam: Kamer, Bijl en Klopper. Vier namen die de bevrijding beschrijven. Het verhaal past bij de eigenzinnigheid van de familie Van der Kodde.

De Warmondse Gijsbert, Jan en Arie van de Kodde zijn de leiders van de collegianten. Ze zijn zonen van de Warmondse Jacob Willemsz. van der Kodde. Hij laat zijn zonen Latijn, Frans, Engels en Italiaans leren. Gijsbert, Jan en Arie worden *landbouwer en leertouwer*. Willem van der Kodde is hoogleraar in Oosterse talen in Leiden, maar wordt in 1619 als tegenstander van de synode van Dordrecht afgezet. Alle van de Kodde's zijn *liefhebbers van studie, bijzonder van den godsdienst*. Zij lezen anti-dogmatische schrijvers als de humanist Dirk Coornhert. Het is niet verwonderlijk dat de doop van volwassenen plaatsvindt in een leerlooierston, want een leertouwer is een leerbewerker en schoenmaker. Het is niet een doop met druppels water, maar een volledige onderdompeling!

Door een conflict over de heerlijke rechten van Rijnsburg is het gezag daar zwak. Dus gaat de groep naar de *dorschvloer van Arie van der Kodde* in Rijnsburg. Daar hebben de collegianten contact met de invloedrijke joodse filosoof Baruch Spinoza, grondlegger van het rationalisme en de verlichting. *God is de natuur*. Uiteindelijk splitst de groep zich af van de doopsgezinden. Ook schrijfster Aagje Deken (van Betje Wolff), die vaak op het Huys te Warmont logeert, laat zich op 30-jarige leeftijd dopen. Zij is opgegroeid in een collegianten-weeshuis. Het laatste college sluit in 1791.

Verlichting en Warmondse Rozenkruisers 1627

Van politieke onrust merkt Warmond weinig. Het dorp staat in de 17^e eeuw bekend als *brandpunt van de vrijdenkerij*. Het is een toevluchtsoord voor de verlichte Hollandse elite van regenten, kunstenaars en intellectuelen. Denk bijvoorbeeld aan schilders als Jan Steen en Ary de Vois. Steen vermaakt zich met de Warmondse Rederijkers en met bier. De Vois is een fervent hobbyvisser. Zijn zus is getrouwd met de broer van Jan Steen.

Het is niet vreemd dat de Rozenkruisers, een Duitse mystieke groep, juist in Warmond voet aan de grond krijgen. Volgens het beledigende boekje *Spiegel der Broeders van den roose kruysse in dicht beschreven door een liefhebber der waerheyt* uit 1625 is sprake van de Rozenkruisers uit Warmond. Aanhangers van satan, *ketters en boeven*, die bij prins Frederik Hendrik in zijn paleis Noordeinde zouden vergaderen. Het klinkt als een complottheorie over de elite. Een onderzoek door Leidse theologen is desastreus voor de sekte, die zich niet op de *waarheid* van de Bijbel baseert, maar op de natuurfilosofie en mystieke wijsheid van de hermetica, de kabbala en alchemie.



Daarop worden in 1627 de vermeende leiders, de Haarlemse kunstschilder Johannes Torrentius (Jan van der Beeck) en zijn doopsgezinde vriend Christiaan Coppens gevangen genomen. Torrentius wordt gemarteld en beschuldigd van goddeloosheid, *gruwelijke blasfemie en verschrikkelijke en zeer schadelijke heresie*. Als straf is al zijn werk vernietigd, behalve het stilleven links. Torrentius zou, vrij vertaald, van seks, drank en rock-'n-roll houden. Hij blijft tijdens de marteling ontkennen iets met Rozenkruisers van doen te hebben. Opmerkelijk genoeg krijgt hij al na twee jaar gevangenisstraf amnestie

van prins Frederik Hendrik en wordt hij hofschilder van Karel I, koning van Engeland. Van Torrentius bestaat een portretje, mogelijk naar ontwerp van Salomon de Bray, die in 1632 het nieuwe Huys te Warmont ontwerpt. Of De Bray en Jacob van Wassaenaer, de heer van Warmond, weet hebben van de Rozenkruisers weten we niet.



Onder de collegianten verwacht je rationele mensen en mensen met meer mystieke inslag. Van enkele collegianten is bekend dat zij Spinozist en/of Rozenkruizer zijn. Over de Rozenkruisers in Warmond is weinig bekend. We weten dat ze elders veel invloed hebben in de rederijderskamers. Nu denkt u misschien: zou schilder Jan Steen, lid van de Warmondse rederijders, een Rozenkruizer zijn? Zijn schilderijen zitten immers vol symboliek en verborgen betekenis! Maar zijn manier van schilderen is heel gebruikelijk in de 17^e-eeuwse schilderkunst. Ook de rederijders gebruiken veel symboliek. In de 17^e eeuw overlappen wetenschap, mystiek en religie elkaar nog. Zo is er een innige contact tussen wetenschappers, kunstenaars en bestuurlijke elite.

Hollands Welvaren op Hemmeer

1632

Al tijdens de 80-jarige oorlog neemt de welvaart enorm toe. De Republiek bezit de grootste handelsvloot van Europa. Handel in specerijen, porselein, suiker, tabak en slaven maken van De Zeven Provinciën de rijkste handelsmacht van de wereld. De relatieve religieuze tolerantie en intellectuele vrijheid is een ideale voedingsbodem voor wetenschappers, denkers en ondernemers. Een Gouden eeuw van Nederland met een donker randje.

Handelaren kunnen enorme vermogens verdienen. Zo'n rijke koopman en grootgrondbezitter is Jan van Baerle uit Amsterdam, afkomstig uit een aanzienlijke humanistische familie. Hij blijft na de vroege dood van zijn ouders zeer bemiddeld achter. Voorzover wij weten is hij nooit getrouwd. Lastig bij ons onderzoek is dat er meer Jan van Baerle's zijn, verwant aan de bekende professor Caspar van Baerle of Barlaeus. Deze familie Van Baerle is veel eenvoudiger en stijgt later flink op de sociale ladder. Eén Jan van Baerle trouwt zelfs met de zus van burgemeester Jan Six van Amsterdam.



Constantijn Huygens is getrouwd met de zus van Jan van Baerle, Suzanne (zie schilderij). Zij is eerst in beeld bij zijn zoon Maurits, maar weduwnaar Huygens weet haar voor zich te winnen. In zijn gedichten noemt hij haar liefdevol "Sterre". Huygens is een echte "homo universalis", een veelzijdig mens. Hij dicht, maakt muziek, spreekt meer dan zeven talen, is wetenschapper, diplomaat én secretaris van twee prinsen van Oranje. Een echt multitalent en een internationale beroemdheid. Zijn zoon Christiaan zal als wis-, natuur- en sterrenkundige nog beroemder worden. Jan van Baerle verkeert dus in de hoogste kringen, tussen de belangrijkste regenten en intellectuelen van zijn tijd.



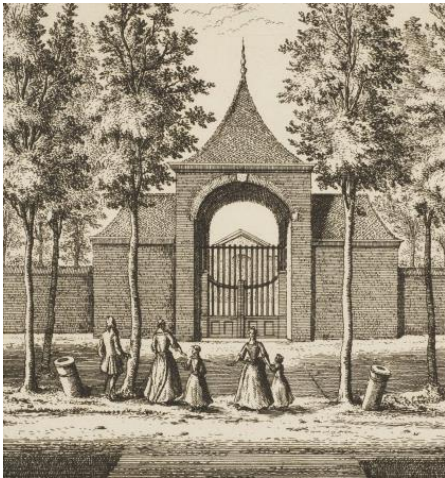
Jan koopt grond in de Hemmeerpolder, die in 1624 is drooggelegd. Nog geen acht jaar later laat hij de grote buitenplaats Hemmeer bouwen, met een toren, een paviljoen, een groot voorplein, meerdere bijgebouwen, een gracht, boomgaarden en een prachtige Franse tuin vol bomen. Op zijn buitenplaats ontvangt hij regelmatig zijn zwager Constantijn Huygens. Sommige van zijn teksten

ondertekent Huygens met "Hemmeer". Welke beroemdheden of vrijdenkers heeft Jan van Baerle nog meer in zijn polderpaleisje ontvangen?



In 1644 overlijdt Jan van Baerle en de buitenplaats wordt gekocht door de rijke Amsterdammer Constantijn Sohier de Vermandois. Hij laat een schitterende oprijlaan aanleggen (links) en woont zomers in Warmond. Hij koopt ook de ruïne van kasteel Oud Poelgeest om deze op te bouwen. Vrij snel na het overlijden van Sohier is de buitenplaats Hemmeer afgebroken. De slappe bodem van de 3 meter diepe polder is waarschijnlijk ongeschikt voor zo'n monumentaal bouwsel. Hoewel de buitenplaats misschien nog geen 50 jaar heeft bestaan, is dit gebied nu een archeologische beschermde plaats.

Het monumentale toegangshek 17^e-19^e eeuw



In de Gouden eeuw willen welgestelde Nederlanders een buitenplaats om zomers buiten de stad te kunnen wonen. Om deze te beschermen komen muren en hekken om het terrein, met een indrukwekkend toegangshek, zoals bij Franse kastelen en paleizen. In 1612 staat al vermeld, dat admiraal Johan van Duivenvoorde oude kanonnen voor de poort en voor zijn kasteel Huys te Warmont heeft geplaatst:



...Soo voor zijn huijs als op de eynden van sijne heerlijkheydt verscheyde ijsere gotelingen (kanonnen) heeft doen stellen, tot teijcken ende memorie van zijn admiraelschap.

De monumentale hekken zijn vaak van zandsteen en hout of smeedijzer gemaakt en staan meestal op een stenen dam. Het hek kan zo vrij staan, grenzend aan een gracht, sloot of vijver. De 18^e eeuw is het hoogtepunt van het smeedijzeren hek.



Het hek van de rooms-katholieke begraafplaats is oorspronkelijk van buitenplaats Spaer en Hout bij Haarlem. Eerder staat het hek recht voor het seminariegebouw. Links voor Spaer en Hout in 1729. Vorig jaar is voor het Seminarie in Warmond op dezelfde plek een nieuw hek geplaatst.



In de 19^e eeuw krijgen villa's en buitenplaatsen nog wel hekken, maar niet meer zo groot en monumentaal. Na 1830 ontstaat in de ijzergieterijen een meer industriële productie. Uit boeken kun je een voorbeeld kiezen. Zo'n hek is te zien bij buitenplaats Vroenhof. Het hek is een rijksmonument.



Rond de 1900 is art nouveau de heersende stijl. Het sierlijke smeedijzeren hek, aan het begin van de bisschopslaan, is in 1909 geplaatst. Het is vervaardigd door de firma G.J. Vincent & Co. uit Schiedam, naar een ontwerp van Maarten van Harmelen. Het is hun laatste of één van hun laatste opdrachten. De firma sluit nog hetzelfde jaar. Het hek is een van de beeldbepalende objecten van Teylingen.

De “coup”

1813

Eind 18^e eeuw willen de Patriotten, afkomstig uit de middenklasse, intellectuelen en stedelijke elites, democratische hervormingen met meer invloed van het volk en minder gezag van de stadhouder en regenten. Het is de tijd van de Franse revolutie. De Orangisten, aanhangers van de stadhouder en vooral te vinden onder oude adel, regenten en kleine luyden, willen liever geen verandering. De Patriotten komen met hulp van de Fransen aan de macht en voeren veel democratische veranderingen door als een grondwet, gemeenten en de vrijheid van religie. Eindelijk hebben de katholieken godsdienstvrijheid in de Bataafse Republiek. De protestantse minderheid in Warmond is zo wel 18 jaar lang ondergeschikt aan de grote meerderheid van katholieken.

Pieter van Deventer, schoolmeester van de Franse school, schrijft in 1795: “Triumph! Burgers van Warmond... Gij hebt teruggenomen een recht, dat zo lang miskend is. De aanstelling door de regering was tot hertoe een oud en verouderd overblijfsel der grafelijke overheersing...”

In 1813 is Nederland vrij en Napoleon verslagen. Het land is economisch zwaar beschadigd onder de Fransen. Een orangistisch driemanschap, bestaande uit graaf Van Hogendorp, graaf Van der Duyn van Maasdam en graaf Van Limburg Stirum, springen in het machtsvacuüm. Leopold van Limburg Stirum is de grootvader van de latere heer van Warmond. De mannen uit de regentenelite vormen op eigen gezag een bestuur. Met hulp van de Engelsen hijsen zij de zoon van de gevluchte stadhouder Willem V, Willem Frederik, als “soverein vorst” in het zadel. Nederland wordt een arme bufferstaat tussen Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk. Rechts de geromantiseerde aankomst van “koning Willem I” bij Scheveningen op een ijskoude 30 november.



Vanaf het Engels oorlogsschip The Warrior vaart een sloep naar de kust. Op een boerenwagen wordt “de koning” naar het strand gereden. Het volk reageert meest onverschillig en afwachtend.

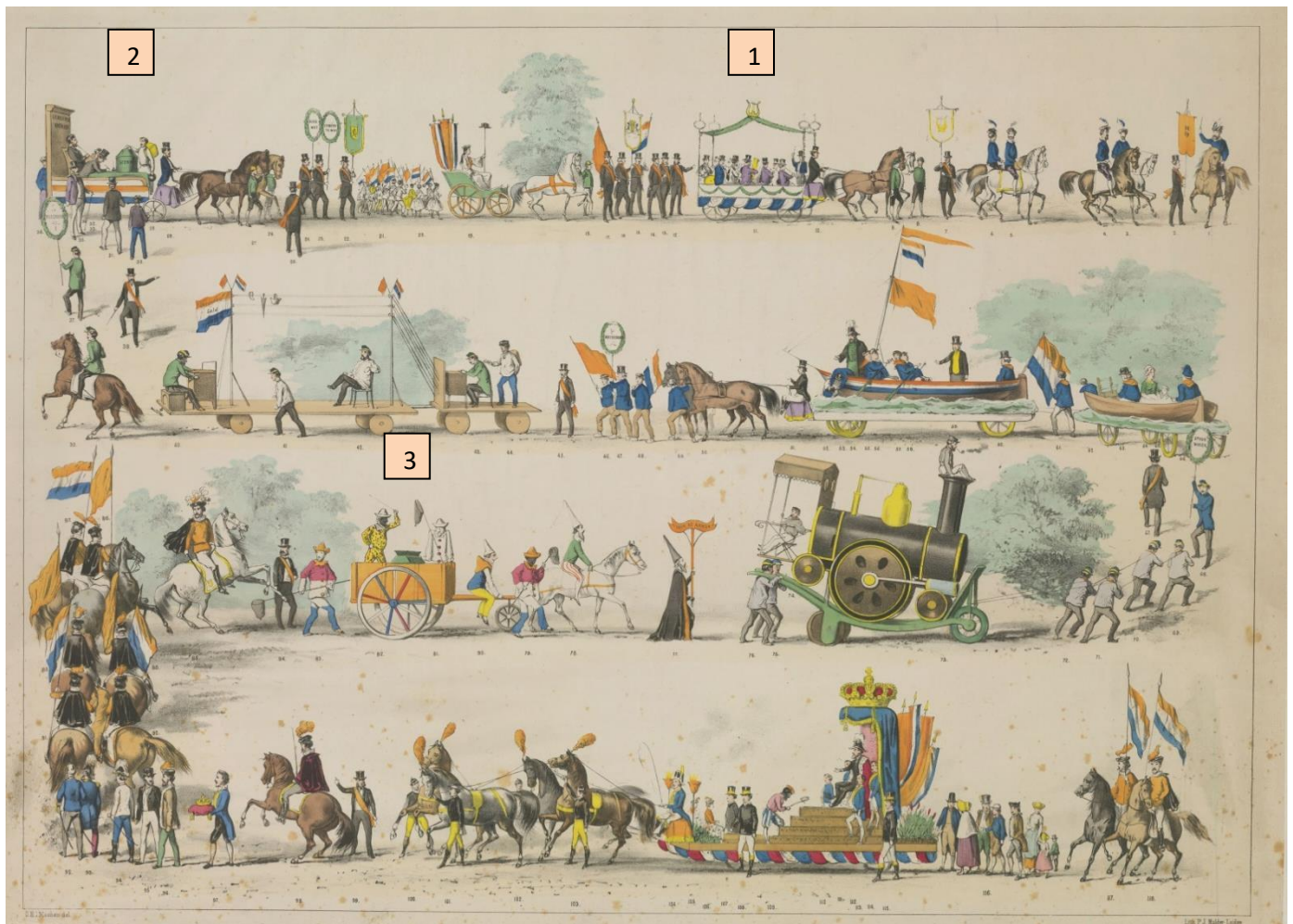
De protestantse Warmonders, met de orangistische bakker Cornelis Oudshoorn voorop, zijn echt dolblij met het vertrek van de Fransen. Een boodschapper brengt het heugelijke nieuws uit Den Haag. Zoon Willem Oudshoorn, schilder Johannes Schoneveld en veldwachter Huig Meurs hangen de



vlag uit op de Oude Toren. Zo zijn ook de buurgemeenten op de hoogte. Oranje boven! Daarom kent Warmond nu een “Comité 1813”, dat het gewaagde uithangen van de vlag op de Oude Toren herdenkt bij “de terugkeer van koning Willem I in Nederland”. Hoewel, terugkeer? Het is een coup met buitenlandse inmenging. De vorst krijgt heel veel macht én een ongekozen Kamer vol adel en notabelen. Hij kan iedereen benoemen en neemt zelf, in 1815 pas, de titel Willem I Koning der Nederlanden aan. Op de foto nazaten die de vlag uithangen bij de herdenking (bron: comite1813.nl).

De jubileumoptocht voor koning Willem III 1874

1848 is een jaar vol revolutie in Europa. Overal eist het volk democratische hervormingen. Vanaf dat jaar zal de liberale grondwet van Thorbecke eindelijk de macht van de koning inperken. Rijke mannen krijgen stemrecht (10%). Een commissie onder voorzitterschap van **C. Machen** organiseert een grootse optocht ter ere van het 25-jarig jubileum van koning van Willem III in 1874. Een feestelijke optocht, met veel toeschouwers, die de hoogtepunten van het koningschap van Willem III belicht. Onder ziet u de prachtige optocht afgebeeld. Voor in de stoet de Warmondse Harmonie (1), dan de Gemeentewet en Kieswet met de Stembus (2), dan De Telegraaf, de Watersnood (1855), de Spoorwegen, toneel als collecte voor de armenzorg (3), de Kroon en uiteindelijk de Koning zelf. Blijkbaar is het koningsgezinde Warmondse volk ook blij met de democratische hervormingen.



Koning Willem III is niet erg geliefd. Hij staat bekend als “koning gorilla” vanwege zijn uitbarstingen. Willem III is autoritair, religieus en conservatief, en niet blij met de grondwet. Zijn vrouw koningin Sophie daarentegen is ruimdenkend en intellectueel. Hun zoon, de losbandige 34-jarige kroonprins Willem, is verliefd op de keurige 20-jarige Warmondse gravin Mattie, de dochter van Leopold graaf van Limburg Stirum (kleinzoon van). In het voorjaar van de optocht probeert de kroonprins toestemming te krijgen voor een huwelijk met Mattie, maar zij is niet koninklijk genoeg. Ook háár ouders stemmen niet in. Prins Willem overlijdt al in 1879. De erevoorzitter van de optochtcommissie is de broer van Mattie, Willem graaf van Limburg Stirum, woonachtig op Huys te Warmont. Zegt de pracht van de optocht iets over de innige relatie tussen het koningshuis en de familie op het kasteel?

De stormramp van 30 september

1911



Bij een (sneeuw)storm in 1898 waaien alle telegraafpalen langs de weg tussen Voorhout en Warmond om. In 1907 blaast een storm bomen, schoorstenen en ook de kleine wipmolen in de Hemmeerpolder omver.

Het kan nog erger. Een storm op zaterdagavond 30 september 1911, die in Zeeland tot orkaankracht komt, heeft vooral in Zeeland voor ongelooflijk veel schade gezorgd. De wind stuwt het zeewater

tot grote hoogte op. Op meerdere plaatsen komen schepen in problemen en slaan op de dijk. In Bruinisse worden 150 mosselschepen vernietigd. Schoorstenen en bomen waaien om, dakpannen vliegen in het rond, maar gelukkig vallen daar geen slachtoffers. Overal in Nederland gaat de storm tekeer. Het Haagsche Bosch (zie foto) en het bos van de Keukenhof zijn veranderd in een ruïne, de bossen van Endegeest en Poelgeest raken zwaar beschadigd. In Leiden wordt een man dodelijk getroffen door een omvallende schoorsteen. Ook Warmond heeft schade van de storm. Gelukkig blijven mensen en bijna alle huizen onbeschadigd. Vooral veel bomen moeten er aan geloven. Grote bomen staan vooral bij het kasteel en de buitenplaatsen, zoals ook blijkt uit onderstaand bericht.

“Uit Warmond meldt men ons: voor de villa “Leerust “ is een zware boom ontworteld en dwars over de weg gevallen; langs de “Oude Kerksteeg” (*laan van Oostergeest*) lagen ongeveer 10 zware eiken dwars over de weg, waarvan één op het woonhuis van de heer Bl. en het bollenhuis van de heer P. is gevallen, kleinere bomen en hakhout vernielend. Op de buitenplaats “Huys te Warmont” van den heer Krantz kon men verscheidene boomen tellen, die ontworteld lagen met groote hoeveelheden grond aan de wortels. Men vertelde van ongeveer 30 stuks, waaronder prachtige eiken en andere boomen van reusachtige omvang. Op de R.K. Begraafplaats had een twaalfstal boomen het opgegeven; op de hoofdlaan v.h. seminarie eenige en voor de villa “Welgelegen” van notaris Frijlinck (*bedoeld wordt Weltevreden, het latere Vroenhof*), lagen een drietal boomen, waarvan twee over een heele lengte de geheele berm hadden opengescheurd, benevens de steenen dammuur voor een gedeelte. Eén dier boomen was neergekomen op het ijzeren hek van de R.K. school (*nu AH*) dat echter slechts weinig beschadigd was. Een paar groote bomen, vóór de boerenhofstede de “Eenzaamheid” aan het Zijleinde staande hebben een gedeelte van den voorgevel en het dak vernield; en het z.g.n. boenhok opgevouwen.... Eigenaardige bijzonderheden deden zich natuurlijk ook genoeg voor als altijd. Zo waren b.v. twee boomen bij “Welgelegen” op een meter in gelijke richting gevallen en daar net tusschen lag onbeschadigd het bruggetje naar de overplaats, terwijl aan de andere zijde de boom ook nog de lantaarn gespaard had. Op een andere plaats was een geitenschuurtje gewoonweg om de geit heen weggewaaid en stond het arme beest gistermorgen onder de blote hemel”.

Leidsch Dagblad 1911

Storm en molenbrand

20^e eeuw

September 1944 waait een storm met orkaankracht, windkracht 12, over Nederland met name in Zeeland. Daarna volgt in november 1944 opnieuw een zware storm. Het is waarschijnlijk tijdens één van deze stormen dat de molen in de Hellegatpolder warm loopt. Door wrijving in het raderwerk van de molen kan het hout vlam vatten. De molen brandt geheel af en is niet meer opgebouwd.

Op 13 november 1972 raast een zware storm over Nederland. Zelden gaat een storm zo hevig tekeer. Het scheelt weinig of windkracht 12 wordt gemeten. Met windvlagen van 150 km/h en 7 miljoen bomen die omwaaien is het buiten levensgevaarlijk! Dat merkt ook de molenaar van de Broekdijkmolen. De wieken van de molen slaan op hol:



Gisterochtend is de Warmondse molen de Broekdijk totaal uitgebrand. De wieken van de molen zijn als gevolg van de hevige stormen gaan draaien, waardoor de rem is gaan slippen. Hierdoor moet de remband een verhitte hebben ontwikkeld, waardoor de kap is gaan branden. Door de hevige winden was er gistermorgen meteen al geen houden meer aan. Toen de brand om 9:50 uur werd ontdekt door de bewoners van het naburige huis-er kwam toen alleen nog maar rook uit de kap-

werd onmiddellijk de vrijwillige brandweer van Warmond gewaarschuwd die bijna een kwartier nodig had om ter plaatse te komen. De molen is gelegen in de Broek- en Simontjespolder en voor een brandweerauto onbereikbaar. Met een draagbare spuit werden daarna onmiddellijk de busbaanwerkzaamheden gestart, maar inmiddels hadden de rukwinden het vuur in de kap al aangewakkerd tot een grote vlammenzee. De molenaarswoning ernaast bleef van de vlammen bespaard..... In 1927, eveneens in november, zijn tijdens een hevige storm nog eens de wieken van de kap gerukt.

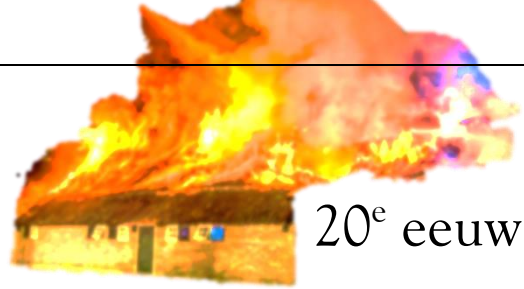
4 november, Leidsche Courant, 1972 (afb: Hans Roest)

In een ander artikel in dezelfde krant lezen we:

In Warmond daarentegen, werd grote schade aangericht in het bos van Krantz. Tientallen bomen bleken niet tegen storm bestand te zijn en braken af.

De huidige Broekdijkmolen is afkomstig van de Waarderpolder bij Haarlem. Deze molen past wonderwel bovenop het gemetselde onderstel van de verwoeste Broekdijkmolen. Haarlem bood hem voor niets aan. De Jonge Willem heette deze molen, maar nu noemen wij hem gewoon weer de Broekdijkmolen. Zo'n vervanging heeft ook plaatsgevonden in de Hofpolder. De molen daar was in de hongerwinter stiekem in Warmondse kachels verdwenen. De huidige Nieuwe Hofmolen stond oorspronkelijk in de Veerpolder.

Boerderijbranden



Boerderijen zijn kwetsbaar voor brand. Vaak is de oorzaak hooibroeï in de hooiberg. Doordat veel boerderijen afgelegen liggen en slecht bereikbaar zijn voor de brandspuit, is het blussen van zo'n brand heel moeilijk. De Hellegatspolder bijvoorbeeld ligt op het noordelijkste stukje van Warmond, bij Buitenkaag en is lastig te bereiken voor de brandspuit.

Gistermiddag is in den Hellegatspolder onder Warmond brand ontstaan in de boerderij van J. v. Eeden. Brandweerlieden van Sassenheim en Hoofddorp waren ter plaatse, doch keerden terug. Eerstgenoemde omdat er geen orde van den burgemeester was, de laatste omdat het niet in de Haarlemmermeer was. De brandspuit van Warmond moest op een motorboot naar het terrein van den Brand worden vervoerd, wat groote vertraging gaf in het blusschingswerk. De gehele boerderij, bestaande uit het woonhuis, een grooten koestal, 4 schuren, 2 hooibergen en eenige hooischelven, is geheel verbrand. Ook een hond is in de vlammen omgekomen. De oorzaak is vermoedelijk hooibroeï. De verzekering dekt de schade. De Maasbode en Rotterdams nieuwsblad 1928

De aanwezigheid van twee brandweerkorpsen die onverrichter zake terugkeren is heel merkwaardig. Laten we hopen dat dat tegenwoordig niet meer gebeurt. Nu is deze boerderij camping de Hof van Eeden. Twee jaar later brandt ook de naastgelegen boerderij Alida, van boer Warmerdam, af. Deze boerderij is al in de 16^e eeuw bekend. Hier is nu boerderij landwinkel Pennings:

Op 't oogenblik, dat het vuur werd ontdekt, stond de met een rieten dak afgedekten boerderij, tegelijkertijd in lichterlaaie. De vlammen grepen zoo snel om zich heen, dat aan redding van eenig meubilair niet meer te denken viel. Een stier en enkele wagens wist men nog naar buiten te brengen. Het was voor de Warmondsche brandweer zeer moeilijk de plaats des onheils te bereiken, daar dit moest geschieden over water, wat met de zware motorspuit zeer bezwaarlijk ging, of over Sassenheim. Aan het laatste werd de voorkeur gegeven en achter de auto van den heer Van Dijk alhier werd naar de plaats van onheil gereden. Toen de brandweer onder leiding van de heer de Vroomen, gemeente-opzichter, daar ter plaatse aankwam viel aan blusschen niet meer te denken, want aangewakkerd door de wind was het een groote vuurzee. Leidsche Courant 1930

Het plan voor een babybrandspuit voor de Zwanburgerpolder strandt bij de boeren. Elf boeren zijn tegen en slechts eentje voor. Zij kunnen prima uit de voeten met een handpompje, vinden zij. In 1958 komt opnieuw een voorstel tot het aanschaffen van een draagbaar brandspuit voor brandbestrijding in het Lage Land. Zo'n spuit zou f 5500 kosten. Maar ook nu is het enthousiasme laag. Brandweercommandant Scheepers zegt, dat hij zo'n minispuit ook prima in de oude dorpskern kan gebruiken, waar de brandweerauto niet kan komen. Daarmee is het voorstel toch aangenomen.

In 1984 wordt gesproken over de aanschaf van een nieuwe stalen gemeenteboot, waarop in ieder geval de brandspuit mee kan, want de vorige boot van polyester was geen succes, een "dingetje van niks".

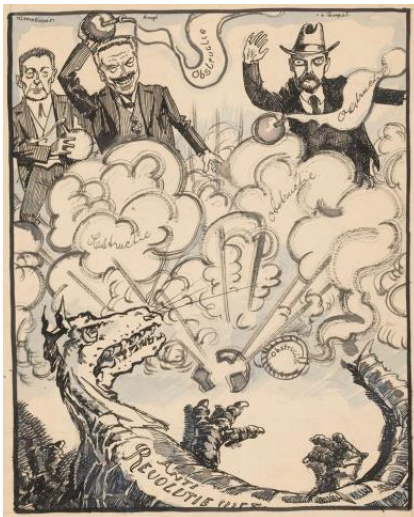
Revolutie en anti-revolutie

1918

In 1879 richt Abraham Kuyper de eerste Nederlandse politieke partij op, de anti-revolutionaire Partij. De ARP is een partij van de kleine luyden: middenstanders, boeren en arbeiders. Hij keert zich daarmee tegen de revolutionaire tijdgeest die voortkomt uit de Franse revolutie een 100 jaar eerder. Hij heeft weinig op met de moderne seculiere ideeën over vrijheid, democratie en mensenrechten. Hij wil een samenleving gegrond op protestants-christelijke waarden en *de soevereiniteit van God*. God is heeft hoogste gezag en niet het volk. Hij probeert het volk te mobiliseren tegen de liberale elite. Hij is daarmee een volksmenner. Abraham Kuyper trouwt met Johanna Schaay, in Warmond.

In 1918 wordt tijdens de Novemberrevolutie de Weimar-republiek uitgeroepen in Duitsland. Deze versterkt de macht van de regering en beperkt de macht van de conservatieve aristocratie. De situatie loopt uit de hand. Opstanden van antimonarchisten en links-radicalen leiden tot het afzetten van aristocraten. De linkse regering wankelt. Uiteindelijk vlucht keizer Willem II naar Nederland.

Ook de linkerflank kent een volksmenner. Pieter Jelles Troelstra van de SDAP doet in november 1918 een vergeefse oproep tot een socialistische revolutie in Nederland; de Vergissing van Troelstra. Door verdeeldheid aan de socialistische en communistische kant én door sterke oppositie tegen een revolutie loopt het met een sisser af. Wel is duidelijk dat er wat moet veranderen in Nederland. Zo krijgen we in 1919 vrouwenkiesrecht en de arbeidswet en in 1921 een woningbouwsubsidiewet, een vervolg op de woningwet uit 1901. Er is een enorm tekort aan goede en betaalbare woningen, vooral voor arbeiders. Door de wet kunnen goedkope huurwoningen gebouwd worden, met water, licht en riolering. Denk in Warmond aan tuindorp Warmunda.



Sommige parlementariërs blijven een revolutie als het grote gevaar zien voor Nederland. In de Tweede Kamer wordt daarom in 1920 gesproken over een anti-revolutie wet. Het leidt tot een stevige discussies tussen de religieuze partijen en de socialisten. Volgens de katholieken kunnen socialisten geen katholieken zijn. De socialisten zeggen:

“De anti-revolutiewet riekt naar Warmond en Rolduc”.

Op deze twee grote conservatieve seminaries worden de studenten klaargestoomd voor het priesterambt, missiewerk of een belangrijke maatschappelijke functie. De anti-revolutiewet wordt uiteindelijk niet aangenomen.

Mgr. Johannes Aengenent, hoogleraar sociologie en wijsbegeerte van het grootseminarie in Warmond, geeft veel lezingen en debatteert over de gevaren van het Socialisme. Het is ook de katholieken duidelijk dat er iets moet veranderen. Aengenent pleit voor de eigen *katholieke sociale leer* van naastenliefde en solidariteit, die vanuit de kerk antwoord probeert te geven op slechte omstandigheden van arbeiders. De leer staat kritisch tegenover alle moderne *-ismen*: liberalisme, socialisme, communisme, kapitalisme, socialisme en populisme. De katholieke leer heeft invloed gehad op de sociale wetgeving, vakbonden, politiek en ontwikkelingswerk, maar is zelf geen *-isme*. In Warmond zijn maar weinig socialisten te bekennen. Twee derde van de stemmers stemt op de rooms-katholieke partij en een kwart op de christelijke partij.

Een melancholiek en bijzonder inzichtelijk stuk over de grote veranderingen in Warmond in de eerste helft van de 20^{ste} eeuw kunnen wij u niet onthouden: het is een ware liefdesverklaring aan Warmond

De Kagerplassen

“Zooals de vrouw, die heur haren afknipte”.

Mijn kennismaking met de plassen dateert van 15, ja wel van 18 jaar geleden en na dien tijd ben ik er bijna iederen zomer geweest; ik ken ze ook in den wintertijd, wanneer, zooals afgeloopen winter, de ijsschuitjes erover kruisen en krassen, ik heb er weken doorgebracht in allerlei soorten booten, ik ben met de peurders nachten erop uit geweest en heb het moeilijk emplooi van kooiker in de eendenkooi van nabij mogen beschouwen. Bijna een vol jaar heb ik aan het dorpje de Kaag gewoond, waar ik frère compagnon was met de schilders in dat dorpje, de visschers, de scheepstimmerlui, den bakker, den onderwijzer, den dominee en de baggerlui.

Mijn eerste uitstapje op die plassen was met een roeiboot; ik huurde deze bij Cosyn (de molenaar red.) of bij Duijnhoven (als U Warmond kent, kent U Duijnhoven en zijn zuster, tante Mien, die het koffiehuis hebben tegenover het stationnetje gelegen), en dan den geheelen dag maar geschooierd. Deze roeibootten, in de week voor melkbussenvervoer, bloembollentransport of soms ook wel voor mestverlading gebezigd, waren à raison van een dubbeltje per uur ‘s Zondags te huren en ik heb in deze jachten mijn eerste ontdekkingsreis gemaakt naar dat merencomplex. Met wind of zonder wind, in regen of in laaiende zonnehitte. Ik ben wel eens volgelopen, zoodat ik nog juist den tijd had, voordat het bootje onder me wegzonk, aan land te springen en heb onder motór, asjeblijft den klemtoon op tór, - schuiten gezeten. Heb op de vele eilandjes vuren aangelegd, me voelend als een Indiaan, terugkomend ontoonbaar van kleeding en van een huid in koperkleur. Iederen Zondag opnieuw, verlangend naar die waterpracht, getrokken door die plassen, die me telkens weer vasthielden, waarom, dat wist je niet precies, maar waar je bijna alles voor in den steek zou laten, waar je zoo vrij was als die vele watervogels, de wulpen, de karekieten, de rietkruipertjes met de zoovelen, die hunne nesten in het riet bouwden.

Ieder hoekje en gaatje begon ik te leeren kennen, iedere ondiepte, elk goed zwemplaatsje, ieder geschikte wijkje om je boot te meren. En naast een enkelen boeier uit Leiden of wat visschers uit Warmond of de Kaag, was ik daar alleen. Maar het rijk duurde niet lang, reeds een goed jaar later werden deze plaatsen iets meer bekend en begon men een jachthaven te bouwen bij het station Warmond, eenige jaren verder werd de belangstelling groter, er kwamen heele families, ook meisjes, watersportliefhebsters, zonder poederkwast noch lippenstift!

Het was de tijd van het hotelletje de Stad Rome, dat nog bestaat in het midden van het dorp gelegen. Men logeerde ervoor lagen prijs, rustig en goed. Ik herinner me nog als den dag van gisteren, hoe onze **Nap de La Mar**, die hier als hartstochtelijk visscher geregeld kwam, zich daar 's avonds in het boerencafé amuseerde, **den eigenaar Van Rijn**, die toen met vrouw en schoonzuster het hotel dreef, uit de kasteleinsplaats achter de toonbank wist weg te werken en in zijn plaats eigenhandig de glaasjes van de klanten ging volschenken!

Steeds groter werd de belangstelling voor die plassen boven Warmond. De Stad Rome was gedurende de weekends tjokvol en niet alleen op het tooneel in het comediezaaltje, maar ook op het biljart en in het bad werden voor de latkomende gasten hun bedjes gespreid. Was het hotel vol, dan was er ook nog de hooiberg vlakbij Maar ook Warmond begon zich meer op dien toeloop van zeilers in te richten. De hotelgelegenheid werd groter, er kwamen hotels en pensions bij en voor de vele booten moest berging gevonden worden. De eerste haven, de jachthaven, was vergroot maar het bleek niet voldoende, twee jachthavens aan het einde der Leede en als zoodanig wel gunstiger gelegen, werden gegraven. Een sociëteit aan de monding der Zijl - de vaart naar Leiden - was ondertusschen geopend, de zoo populair geworden Kaagweek, trok reeds honderden zeilers uit vele plaatsen.

Mijn "eigendomsrechten" raakten meer en meer in het gedrang. Mijn oude roeiboot met zeilvermogen, had reeds plaats moeten maken voor een behoorlijke tjotter, later werd het een boeier, voor mij een heel schip met wel vier slaapgelegenheden!, ook wel met een vriend in een moderne renboot, waarmede ik mijn plassen doorstriemende, die nu zoo klein werden, vergeleken bij die enorme ontdekkingsreizen van vroeger!

Door verblijf in het buitenland zag ik dit heerlijk oord echter in een paar jaren niet, heimwee greep me soms aan, als ik daar ver in den vreemde, uit mijn hoofd deze plassen met al hun wijkjes, eilanden en vaarten in kaart bracht en in mijn gedachten er op laveerde of in de windvrije plaatjes tusschen het riet in gedachten mijn Hollandsche boterham met kaas er verorberde!....

Bij mijn terugkomst was mijn desillusie groot. Het aantal vaartuigen was vertienvoudigd, werven, jachthavens waren er nog bijgekomen, landhuizen waren verrezen, waar vroeger de meerkol nestelde; hotels met dancing, bar en garage, benzinepompen, electrisch licht, telefoon, waterleiding, rioleering, waterpolitie, lichtopstanden, varende ijsco-mannetjes, grote winkels, verkeersagenten, waterclosets, ja, wat niet al! Ik weet werkelijk niet wat al nieuws erbij gekomen was. En de jachten, behalve de luxueuse woonschepen, drijvende villa's, grote vaartuigen met heele hoge masten of echte schoorsteenen. ,- Ik zeg hier echte, want ik herinner me voor mijn vertrek een motorbootje gezien te hebben dat haar afvoergassen door een kwasi-schoorsteentje voerde, dat gaf een grootscheepsch idee, maar stond in die toen gelukkig nog betrekkelijk vredige omgeving, reeds verre van rustiek!

Zeewaardige schuiten zijn het nu, met radio-installatie, staatsietrappen, gillende sirenen en een of twee kleine sloepen in echte davits aan boord.... Was dit het rustig dommelend plekje bezuiden de Haarlemmermeer?

Het deed me pijn, zooals een geliefde vrouw, die je eenigen tijd niet gezien hebt, plots heur haren heeft afgeknipt À la mode, maar wat doe je ertegen; ik weet niet of de vergelijking opgaat; bij mijn vrouw was het: "je moet nu eenmaal met de tijd meegaan! " En dus... hier ook? Een feit is, dat mijn liefde voor dit goddelijke plekje natuur te groot was om er eeuwig afscheid van te nemen en.... ik ben dus ook in de jachten gekropen, heb weer de plaatsjes opgezocht, waar nu tientallen schepen naast elkaar liggen, waar de gramafoon naast de radio opklinkt, waar op de dekken gedanst wordt en geflirt in de laatste modellen badcostuums en dito jassen, waar men in Amsterdamsch of Haagsch accent de nieuwste dubieuze moppen verteld, om dan, wanneer de avond valt de smoking aan te schieten en de luchtige crêpe de Chine of Taffetas en bij het paviljoen de Leede van den heer Anjema of het moderne Meerrust van den heer Kemper te gaan dineeren, na eerst de nodige Martini's of Manhattans te hebben gesavoureeerd. Tot laat in den avond klinken daar hoog op de jazz-bands en viert de foxtrot of tango hoogtij.

"Men moet met zijn tijd meegaan". Autobussen, motorbootdiensten, treinen, alles is in dienst gesteld om dat aardige plekje in den zomer gemakkelijk te bereiken en het blijft nog immer een genot het prachtige merencomplex en die schilderachtige Leede te bezoeken, het kost alleen heel wat duurder, onwillekeurig denk ik dan weer: zoals vroeger was het toch..., maar neen, denken we er niet meer aan. Ik ben nog zòò verliefd op jou, Kagerplas, niettegenstaande zooveel, zoo héél veel veranderde... Ik blijf je trouw, ondanks alles en al moge er dan ook even iets vochtigs in de oogen komen om die oude zeilherinneringen, neen, ik kan me niet losmaken uit je eeuwige bekoring, trouwe Kagerplassen!

Het Vaderland, Kees van Hoek, 1929

In de archieven vinden we slechts 2x een Kees van Hoek: één die beroepsreiziger is en één die in 1928 terugkeert uit New York. Beiden sluiten goed aan bij het verhaal. Een verhaal dat al bijna 100 jaar oud is.

Economisch gaat het best goed met Warmond. Het aantal jachthavens, restaurantjes en hotels breidt zich uit. Warmond is vooral in de zomer een levendig dorp. Achter het hek groeit ook het grootseminarie. Moderne ontwikkelingen en het traditionele geloof bloeien in ons dorp naast elkaar op.

Fascisme en Zwart Front

1934

De nostalgische gevoelens over Warmond passen bij de zorgen over de snel veranderende wereld. Tijdens de Roaring Twenties, verandert van alles: de positie van de vrouw, het denken over seksualiteit, groeiend individualisme. Het is de tijd van radio's, auto's, films, clubs en danszalen. In de moderne consumptiemaatschappij zijn geloof en religie minder belangrijk. Katholiek seminariedorp Warmond wordt een watersportdorp vol plezier. De professoren van het seminarie kijken bezorgd naar de nieuwe verleidingen in het dorp. Het zal bij de studenten tot dubbele gevoelens hebben geleid. Zij mogen niet voorbij het ijzeren toegangshek. Film en radio zijn uit den boze.

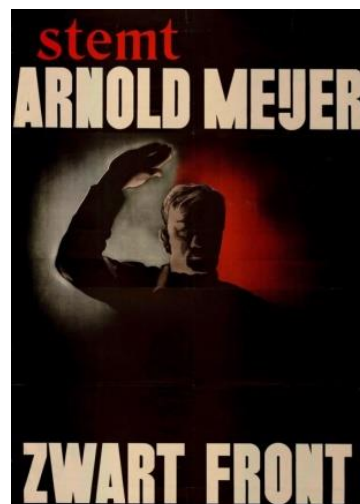


Sommige katholieken voelen zich aangetrokken tot het fascisme. Het idee dat de Joden Christus hebben vermoord en dat zij een bedreiging vormen, leeft nog sterk onder deze katholieken. Priesterstudent Arnold Meijer komt in conflict met de autoritaire president Taskin van het Warmondse seminarie. Meijer heeft een opstandige karakter en oprijpende fascistische sympathieën. De sociale bisschop Aengenent van Haarlem, voormalig professor aan het seminarie, vraagt Meijer dringend zijn opleiding

af te breken. De reden naar buiten: zijn zwakke gezondheid. Het is overigens bisschop Aengenent, die fascistische en antisemitische ideeën als eerste scherp veroordeelt.

De Roaring Twenties eindigen in een wereldwijde depressie. Een hoge werkloosheid van 20%, grote armoede en sociale onrust leiden tot een dalend vertrouwen in de politiek en een grotere aanhang voor de fascistische partijen. Warmond kent dan 50 werklozen. Een crisiscomité, onder leiding van de burgemeester, zorgt voor werkverschaffing door de Zijl recht te laten graven en de Warmondse dammetjes te dempen. In de Kaagweek wordt een collecte gehouden. Den Haag stuurt dekens, schoenen en ondergoed om de koude winter door te komen. De depressie is een voedingsbodem voor fascisme. Volksmenner Mussert van de NSB wil terug naar de oude vaderlandse waarden.

Vlak voor de oorlog stemmen de meeste Warmonders op de katholieke partij, maar van de 1358 stemmen zijn er nu 28 voor de NSB (landelijk slechts 4%!) en 1 voor het Zwart Front. Het Zwart Front is in 1934 opgericht door Arnold Meijer, de gewezen priesterstudent. De partij is extreemrechts, antisemitisch en antikapitalistisch. Volgens Meijer zijn zowel het kapitalisme als het communisme de schuld van de Joden. Hij richt zich vooral op de "kleine man": de kleine boeren en middenstanders. De partij zal nooit een zetel in de kamer bemachtigen. Na de oorlog en vier jaar gevangenisstraf begint Arnold Meijer een restaurant en een bungalowpark. Hij is bestuurslid van de Oisterwijkse VVV. Hij blijft een bewonderaar van Mussolini en een oer-conservatieve katholiek. In Oisterwijk kreeg zijn Zwart Front ooit 21% van de stemmen.



In 2012 wordt het Zwart Front nieuw leven ingeblazen als "revolutionaire fascistische en openlijk racistische" beweging. Er volgen acties bij AZC's en rond Zwarte Piet. Het Zwart Front legt plechtig een vlag op het graf van Arnold Meyer. In 2017 stopt de beweging weer.

De la Mar en Speenhoff

1940-1945



Terug naar Nap (Napoleon) de la Mar, uit de liefdesverklaring aan Warmond. Hij komt vaak vissen in Warmond. Hij stamt af van de joodse Masahod de la Mar; in de 18^e eeuw de Marokkaanse ambassadeur in Nederland. Nap is een bekende Nederlandse acteur en regisseur. Hij werkt met veel bekende toneelspelers en cabaretiers, als Corry Vonk en Louis Davids. Met Koos Speenhoff vormt Nap de la Mar jarenlang een cabaret-duo. Uiteindelijk gaan zij met ruzie uit elkaar. “De la Mar is te schunnig”, volgens Speenhoff en “Speenhoff waait met alle winden mee”, volgens De la Mar. Koos Speenhoff heeft regelmatig conflicten en neemt soms een pro Duitse houding in.

Zijn jongste dochter is de bekende actrice en cabaretière Ceesje Speenhoff. Ze treedt met haar ouders Koos en Cesarina op voor de Nederlandse radio, maar ook solo. Na haar tournee in Nederlands-Indië in 1931 komt zij als actrice bij het Rotterdamsch-Hofstad-Toneel. In 1935 verschijnt Ceesje Speenhoff als eerste persoon op de Nederlandse experimentele televisie. In de jaren dertig doet Ceesje Speenhoff een aantal antisemitische uitspraken. In de oorlogsjaren is zij lid van de NSB en werkt mee met pro-Duits propaganda-cabaret. Koos Speenhoff distantieert zich van de politieke ideeën van zijn dochter. Hij en zijn vrouw komen om bij het vergisbombardement op het Bezuidenhout in Den Haag in 1945. Een beeld van Koos staat vlakbij Kabouter-Buttplug in Rotterdam.



Ceesje Speenhoff trouwt collega-acteur Piet Rienks en krijgt vier kinderen. Ceesje en Piet schrijven veel gedichten. Piet is ook NSB-sympathisant, waardoor zij in de toneelwereld vrijwel geheel worden genegeerd. Na de oorlog wordt Ceesje wegens collaboratie veroordeeld tot 2,5 jaar cel. Haar man Piet heeft de nazi's geholpen met het opsporen van Joden en moet 8 jaar de gevangenis in. Tevens verliest hij het Nederlanderschap. Beiden moeten het huis uit en zij

zwerven samen onder een valse naam rond en ze mogen hun vak niet meer uitoefenen.

Piet en Ceesje Rienks-Speenhoff wonen enkele jaren op de woonboot ‘Jumbo’ bij het bos van Krantz. Piet is jarenlang een gewaardeerd regisseur bij toneelvereniging St. Matthias. In Warmond kunnen Ceesje, haar man en kinderen een normaal leven leiden. Ceesje Speenhoff sterft op 25 december 2004 te Warmond op 95-jarige leeftijd.



Fien(tje) de la Mar, de dochter van Nap de la Mar, acteert ook bij het Rotterdamsch-Hofstad-Toneel. Ze is 11 jaar ouder dan Ceesje. Zij speelt in de eerste geluidfilms en is een echte diva. Zij heeft juist een anti-Duitse houding. In de oorlog verliest zij veel artistieke joodse vrienden en ze weigert zich aan te sluiten bij de Kultuurkamer. Na de oorlog speelt ze in bekende cabarets en richt samen met haar man het beroemde De la Mar theater in Amsterdam op. Of Fien wel eens meegaat naar Warmond en uit vissen met haar vader Nap, is onbekend.

(Foto's: Wikipedia)

Hagheweide en Emile Menten

1938-1945

Het gezin van Emile Menten woont in de monumentale Villa Hagheweide uit 1913, een prachtig huis:

De hoge mooi gemetselde schoorstenen van Hagheweide steken als torens uit boven de met riet bedekte daken. De ramen ogen vriendelijk en historisch, door de roedeverdeling. Dit alles geeft het grote landhuis een romantische en rijke uitstraling. Deze stijl grijpt terug naar de traditionele gebouwen op het Engelse platteland. De architecten van Hagheweide, Henk Smits en Tom Fels, hebben in het interbellum heel wat mooie villa's en landhuizen rond Den Haag en elders gebouwd.

In 1939 vangt de familie Menten in hun landhuis de zingende familie Von Trapp op. De familie is vooral beroemd geworden na de muziekfilm Sound of Music. De vader en de oudste zoon van het gezin proberen door hun vlucht de dienstplicht in het door Duitsland geannexeerde Oostenrijk te ontlopen. Ze logeren een aantal maanden in Warmond en in familiehuisje De Uitkijk in Loenen.

Op villa Hagheweide is een tijd lang de eerste antroposofische landbouwopleiding, de Warmonderhof, gevestigd. Er wordt gezegd dat de families Menten en Von Trapp elkaar via de antroposofie leren kennen. Deze spirituele levenshouding vindt veel weerklank bij intellectuelen en hoogopgeleiden, ook bij de Menten's. De grondlegger, de Oostenrijkse Rudolf Steiner, is erg gefascineerd door de mystiek en symboliek van de Rozenkruisers. De familie Von Trapp is streng katholiek, dus dat lijkt niet waarschijnlijk. De families kennen elkaar wel van de Salzburger Festspiele.

De familie Menten en Hagheweide zullen op tal van manieren een belangrijke rol spelen in de oorlog. Bankier Emile Menten:

...hield zich bezig met het organiseren van verzetsgroepen, het verbergen van vuurwapens, het bevrijden van politieke gevangenen, het aan een onderduikplek helpen van parachutisten en het plaatsen van geheime zenders.

bron: Telegraaf, 2016, Andre van Noort

Zo financiert Menten bijvoorbeeld de inlichtingendienstgroep (ID) Amsterdam, die militaire en strategische gegevens probeert te verzamelen voor de Engelse geheime dienst en belangrijk informatie verstrekke over voor de luchtaanvallen door de RAF.

Ook maakte deel uit van het Groot Burger Comité, waar hij zich bezighoudt met de (politieke) toekomst na de oorlog. In 1943 worden alle 13 leden van het comité verraden en gearresteerd. Menten moet naar het concentratiekamp Haaren. Hij zou vandaar op transport gaan naar Duitsland. Het lukt om de commandant van de Sicherheitspolizei wijs te maken dat Menten doodziek is en maar enkele dagen te leven heeft. Hij heeft uiteindelijk 16 maanden in kamp Haaren gezeten.

Het pro-Duitse echtpaar Krantz op Huys te Warmont hebben sympathie voor de Nazi's, maar moeten toch toezien hoe Duitse soldaten hun kasteel aan het eind van de oorlog bezetten. Na de oorlog is textieldirecteur Krantz gevangen genomen. Hij moet voor het tribunaal komen, onder andere voor zijn vermeende medewerking aan de razzia op Warmondse mannen in 1944.

Emile Menten overleeft de oorlog. Hij staat bekend als "de bankier van het verzet". Hij staat aan de basis van de oprichting van de Benelux en is betrokken de Amerikaanse Marshallhulp. Hij krijgt voor zover bekend geen onderscheiding voor zijn vele ondergrondse activiteiten, waarover straks meer.

De Warmondse families Cohen en Gobus -1943

In 1784 wordt Mozes Cohen in Egmond op den Hoef geboren. In 1824 vestigt hij zich met zijn tweede vrouw Sara Meijer van Cleef als slager op Dorpsstraat 34 in Warmond, waar nu snack-restaurant 't Pleintje is. Arie van der Vooren is zijn slagersknecht. Mozes Cohen is joods. Lange tijd is het voor joden verboden om een slagerij te beginnen in de steden, omdat daar de slagersgilden joden buitensluiten. In 1836 zet Mozes de slagerij te koop en begint opnieuw op Kerpsdam 5-7, schuin tegenover zijn oude zaak.

Zijn dochter Heintje Cohen trouwt in 1860 met Sander (Alexander) Gobus, slager in de Uilenburgerstraat op het arme overbevolkte joodse eiland Uilenburg in Amsterdam. Heintje en Alexander nemen samen de slagerij in Warmond over en slagersknecht Arie begint een eigen slagerij op Jan Steenlaan 36. Sander en Heintje Gobus krijgen in Warmond negen kinderen, waarvan er later vier naar New York vertrekken. Waarom een deel van de familie naar New York emigreert is niet geheel duidelijk. Wel gaan met name arme Oost-Europese joden naar Manhattan en het wat minder arme Brooklyn. Het moderne antisemitisme begint als complottheorie rond de eeuwwisseling.



De nationaal-socialisten van Hitler verwijten de rijke joden dat zij de wereldmacht in handen hebben en de arme joden dat zij parasiteren en onbeschaafd zijn. Zo lopen alle joden gevaar. Het is voor arme joden lastiger om zich schuil te houden of vervalste papieren te bemachtigen. Dat zij in Amsterdam dicht bij elkaar wonen maakt hen een makkelijke prooi. Vrijwel de gehele bevolking van de joodse wijk Uilenburg (foto) is in de oorlog weggevoerd. Slechts een enkeling keert terug. Bijna driekwart van de Nederlandse Joden is vermoord, vooral in Auschwitz en Sobibór.

De kinderen Gobus:

Meier (1861) slager in Amsterdam, overlijdt in 1935

Isaac (1863) makelaar in Brooklyn,

Hartog (1864) overlijdt in 1930 in Antwerpen. Zijn vrouw Elizabeth Dikker hun zoon Willem en diens twee jonge kinderen zijn vermoord in Auschwitz. Op de foto het gezin van Hartog.

Sarah (1866) overlijdt in Brooklyn in 1937

Mozes (1868) ?

Jozeph (1870) slager in Brooklyn

David (1872) diamanthandelaar in Manhattan

Duifje (1874) trouwt met koopman Koos Troostwijk uit Zwolle en is in 1943 vermoord in Sobibor

Sophia (1876) woont enig moment op de Uilenburgerstraat in Amsterdam, is getrouwd met Joseph Lenson, vee-exporteur. Beiden zijn in 1943 in Sobibór vermoord, evenals hun dochter Sarah. Ook twee zussen van Joseph overleven de oorlog niet.



Herman en Dot in onderduik

1942-1945

De Duitse bezetting brengt soms het slechtste én het beste in mensen naar boven. De een pleegt oorlogsmisdaden en verraad, de ander biedt hulp, onderdak of gaat in verzet, met gevaar voor eigen leven. Niemand weet vooraf hoe hij in een oorlog zal handelen.



Herman Meijer wordt geboren in 1929 in een joods gezin op de Rijnsburgerweg 116 in Leiden. Hij is de zoon van Grietje Wolf en Jo Meijer, veehandelaar. In 1942 besluit Jo dat hij en zijn twee zoons Benjamin en Herman moeten onderduiken. Jo kent veel boeren uit de omgeving. Zo komen Jo en Herman op de boerderij van Theo en Marie Warmerdam terecht op de Vlietweg bij Voorschoten. Alleen 's avonds durven ze naar beneden te komen. Herman zit bijna twee jaar lang op een kamertje te lezen en te knutselen aan een stoommachine. Met elf kinderen en twee onderduikers is het druk op de boerderij. Hermans moeder Grietje overlijdt aan kanker in 1942. Oma Jettchen duikt onder bij postbode Anton en Jannetje Immink op de Leidse Herengracht 11 waar in totaal 80 onderduikers bescherming vonden!

De Duitsers, die meerdere malen langs komen, vinden Herman en zijn vader niet. Als de Duitsers delen van de boerderij innemen, wordt het te gevaarlijk voor onderduikers op de boerderij. Verkleed als meisje en begeleid door twee dames Warmerdam wordt Herman in 1944 naar zijn nieuwe onderduikadres gebracht op de Warmundastraat 3 in Warmond, bij het kinderloze echtpaar Van Gils. Zijn vader is daar ook. Wanneer Herman longontsteking krijgt en adequate zorg onmogelijk is, overlijdt hij, op negentienjarige leeftijd. Zijn lichaam wordt 's nachts stiekem met een handkar vervoerd en begraven door boer Geb Ramp* op het terrein van zijn boerderij aan de Oranje Nassaulaan 20. Hier ligt nu de wijk Lommerlust.

Hermans broer Benjamin, die ondergedoken zit in de Haarlemmermeer, wordt verraden en vermoord in concentratiekamp Sobibor. Van het gezin Meijer overleven alleen broer Henri, die ook in de Haarlemmermeer verstopt zat, en vader Jo. De 16-jarige huishoudster van het gezin Meijer, Leentje Slier, wordt vermoord in Sobibór. Van de 14 gezinsleden van Leentje overleven slechts 4 zussen de oorlog. Hun huwelijk met christelijke mannen heeft hen beschermd.



In 1942 nemen Miep en Koos Groenendijk het vierjarige joodse meisje Dot (Judith Roos) in huis. Het echtpaar woont en werkt op villa Hagheweide. Miep houdt een dagboek bij voor Dot's moeder over de leven van haar dochtertje. Wanneer Miep een anonieme brief ontvang dat ze in de gaten gehouden worden, trekt zij met Dot langs verschillende schuiladressen. In de hongerwinter komen ze terug naar Hagheweide. Dot overleeft de oorlog. Miep en Koos zijn in 2010 door Yad Vashem erkend als *Righteous among the Nations*, een bijzondere postume erkenning.

*Geb Ramp heeft Roosje Blumental in onderduik. In een huisje van boer Ramp woont het echtpaar Els en Jaap van Beek, de wagenmaker in Warmond. Zij vangen Martha van der Salm (Marianne Martha Valk) op. De laatste maanden van de oorlog kan Van Beek onderduiken en klussen bij de familie Menten. (Bron: digitaal Joods monument.nl, I. Jansen Jonker, Warmelda).

De Stelling van Warmond

1944



Na 1943 wordt Warmond overspoeld door bijna 1000 Duitse soldaten, die in de seminariegebouwen Mariëngaarde en Mariënhaven als reserves afwachten of hier bijkomen van de strijd. Van hun aanwezigheid in Warmond getuigen nog de vele bunkers, die aan het eind van de oorlog zijn gebouwd.

Langs de westzijde van ons dorp zetten de Duitsers een stelling op met in totaal 21 bunkers in een grote cirkel om de seminariegebouwen. Dit Neue Landfront loopt van Rotterdam tot Den Helder en ligt achter de veel steviger gebouwde de Atlantikwall, de verdedigingslinie langs de Noordzeekust. De bunkers in Warmond liggen verscholen in de bosrand en hebben een vrij schootsveld over de bollenvelden tot aan Voorhout. Het gaat vooral om tobbroeks, een kleine bunker, voor het eerst door Italianen in Tobroek in Libië gebouwd. Deze gevechtsruimte heeft een rond gat aan de bovenzijde voor een machinegeweer. Een geschutsbunker (foto) is groter met een breed gat in de wand voor een kanon of machinegeweer. Tegenwoordig zijn nog steeds 10 bunkers van de stelling van Warmond terug te vinden:



2 Geschutsbunkers:

achter Oostergeest en het Seminarie

1 Open geschutsopstelling:

aan de Herenweg

5 Tobbroeks (foto links):

Oostergeest, Oude Toren en RK-kerk

1 Schuilbunker:

van 25 x 4 m bij de Oude Toren

1 Water of Keukenbunker:

bij Oostergeest

De andere 11 bunkers zijn gesloopt. Alleen al de sloop van de twee bunkers bij de katholieke school en de bunker tegenover het gemeentehuis kost f 1200. De 11 bunkers stonden achter de sporthal, voor de kleuterschool (bibliotheek), tegenover het gemeentehuis en op de hoeken van de speelplaats van de katholieke school (Albert Heijn). In de school zijn soldaten gelegerd. Op buitenplaats Oostergeest zit een Duitse verbindings- en communicatiecentrum. In de garage van Vroenhof slapen soldaten en in de grote zitkamer neemt de commandant zijn intrek. Vlakbij zit de generale staf van Noord-Nederland, in villa Leevliet. In 1944 wordt het leegstaande Huys te Warmont gevorderd. In het bos bouwen Italiaanse ex-militairen, begin 1945, een reserve **V1-installatie**. Zij "ondersteunen" de Duitsers als HiWi's, Hilfswilligers. De Duitsers dwingen de soldaten voor hen te werken, na de overgave van Italië aan de geallieerden. Het verhaal gaat dat zij hun werk zo traag en slecht uitvoeren, dat nooit een V1 is afgeschoten. Zeker is dat de Duitsers deze reserve V1-stelling nooit in gebruik nemen. De resten zijn nog terug te vinden in het bos. (bron o.a. André van Noort)

Slachtoffers en oorlogsschade

1946

De bunker aan het begin van de Laan van Oostergeest maakt plaats voor het oorlogsmonument. Op de muur achter het oorlogsmonument zijn plaquettes met de namen van de slachtoffers aangebracht. Vooral (jonge mannen) zijn het slachtoffer van oorlog. Zo sneuvelen 16 Warmondse mannen.



Een aantal van hen overlijdt tijdens de Arbeidseinsatz, de inzet van honderdduizenden Nederlandse mannen als dwangarbeiders in de Duitse oorlogsindustrie; industrie die door geallieerden wordt gebombardeerd.

Gerard Jan van Wickevoort Crommelin komt om bij vliegveld Valkenburg, op de ochtend van de Duitse inval. Burgemeester Dolf Ketelaar wordt na Dinsdag door de Duitsers gefusilleerd achter de Oude Toren. Leo Stuijbergen wordt opgepakt, omdat zijn

broer in het verzet zit en overlijdt in Bergen-Belsen. Johannes Versteegh overlijdt in Warmond zelf, na een bombardement op de spoorbrug over de Leede. De spoorbrug is herhaaldelijk doelwit van de geallieerden. Er is veel schade aan de brug en de naastgelegen huizen op de Padoxlaan. De vermoorde leden van de joodse familie Gobus staan niet op de plaquette bij het oorlogsmonument. Zij wonen niet in Warmond tijdens de oorlog.

De Rijnlandse Molenstichting

1959



In de jaren 20 zijn de arme polderbesturen niet in staat om de molenaarswoningen bij de Boterhuis- en Zwanburgermolen te behouden van sloop. Meerdere molens sneuvelen, zoals twee molens in de beide Hemmeerpolders en eentje bij de eendenkooi. De “Bankier van het verzet”, Emile Menten, is de eerste voorzitter van de in 1959 opgerichte Rijnlandse Molenstichting, die zich inzet voor behoud van de overgebleven molens. De eerste molen van de

stichting is de Zwanburgermolen in Warmond. Volgens geruchten zouden hier in de oorlog 15 joden zijn ondergedoken. Emile Menten redt de molen van de sloop door deze voor één gulden te kopen. De molen is gebouwd in 1805 door de bekende Warmondse molenmaker Simon Paddenburg. Met onderdelen van een wipmolen uit Strijen is de Zwanburgermolen gerestaureerd. De molen draait nu regelmatig en houdt mede de polder droog. Alle 52 poldermolens van de Rijnlandse Molenstichting draaien met vrijwillige molenaars.

De ruïne van molen 't Poeltje in de Klaas Hennepoelpolder kon in de schemering prachtig en spookachtige tegelijk zijn. De Warmondse molen is in 2005 herbouwd en nu een rijksmonument en staat bij de Oegstgeester wijk Poelgeest. Hij kan nog geen water wegmalen.



Bedreigde monumenten

1966

In de 17^e eeuw ontstaan de eerste initiatieven voor bescherming van cultureel erfgoed. Zo roept Johan van Duivenvoorde, heer van Warmond, al in 1605 op tot restauratie van het kasteel Teylingen in Voorhout, waar hij houtvester is. Hij noemt de kasteelruïne: “D’eenige antiquiteit van Holland”. Mede door zijn toedoen is deze ruïne nu de belangrijkste van Zuid-Holland. Ook Napoleon heeft aandacht voor de bescherming van erfgoed. De zorg voor belangrijke gebouwen groeit uit tot de wettelijke bescherming van Nederlandse monumenten in 1875 en de oprichting van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg in 1918, sinds 2009 de RCE, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.



Dit jaar is het 60 jaar geleden, dat Historisch Genootschap Warmelda is opgericht ter bevordering van de kennis over Warmond. Het genootschap gaat de strijd aan tegen de verloedering van monumenten en historisch erfgoed, in een tijd waarin zelfs plannen klaarliggen om de Zwanburgerpolder vol te bouwen. De erbarmelijke staat van de Oude Toren is al jaren lang hun grootste zorg. Uiteindelijk koopt de gemeente de toren voor

één gulden. Na de restauratie in 1975 krijgt de toren weer een 700 kilo wegende klok. De vorige is door de Duitsers meegenomen om tot kanonnen om te smelten. Geprobeerd wordt, met een *voorzichtige* restauratie van de ruïne, om zoveel mogelijk zeldzame flora als *graskruid* te behouden. In 2002 volgt een nieuwe restauratie van de toren. Als eerste wordt de windvaan, het grote admiraalsschip, van de toren gehaald. Ook de kerkmuur moet gerestaureerd worden. Die is in zeer slechte staat en nodigt zo graffitispuiters uit om er metershoge “tags” op te spuiten, in de hoop dat deze zo leesbaar zijn vanuit de trein. Het is lastig om met een hogedrukspuit de graffiti te verwijderen, omdat het voegwerk van de muur zo slecht is. Bron: Leidsch Dagblad, 2002

Levend erfgoed

1976

In 1976 is de Stichting zeldzame huisdierrassen opgericht met als doel de traditionele Nederlandse landbouwrassen te behouden. Boerderijdieren zijn geen stenen monumenten, maar wel bedreigd cultuurhistorische erfgoed. Namen als Fries Paard, Groninger Blaarkop en Hollands Kuifhoen vertellen over de streken waar deze historische rassen van runderen, varkens, geiten, schapen en



pluimvee zijn ontstaan. Opdat die rassen niet verloren gaan, zijn steeds meer betrokken boeren gaan fokken met deze dieren. Het zijn geen rassen, die overvloedige melk, vlees of eieren geven, maar wel verbonden zijn met onze unieke geschiedenis. Zo staan in de Warmondse weiden weer Groninger Blaarkoppen, Lakenvelders en Maas-Rijn-IJsselvee. Het is ook het weekend van het Levend Erfgoed.

Opkomst en ondergang van het seminarie 1967



De voormalige Franse school, waar sinds 1799 het seminarie is vestigt, is al vroeg te klein. Het nieuwe seminarie, het Theologicum met het torentje uit 1822 is meerdere keren uitgebreid. Naar Frans model heeft iedere student zijn eigen kamer. De meest ingrijpende verbouwing is het Voorhuis (foto), dat pontificaal voor de gevel is gezet. Dit gebouw heeft "hooge, flink verlichte kamers en ruime gangen" en is

bedoeld voor de professoren. Het lijkt in korte tijd gebouwd: in januari probeert president Michaël Lans via de kranten geld op te halen voor de bouw, in december is de opening.



Met president en professor kerkmuziek Lans en drie andere professoren, Beysens, Van Noort en De Vlaming, is het Warmondse seminarie moderner dan de andere priesteropleidingen en zoekt zij een weg tussen traditie en modernisme. Onder de studenten ontstaat een clubje rond vijf studenten, die moderne ideeën opdoen in avant-gardistische katholieke tijdschriften. De bisschop grijpt in, stuurt drie van de

studenten weg, ontslaat de vier professoren en stelt Taskin aan als president. Zo wordt al teveel vrijzinnigheid in de kiem gesmoord. De aanwas van studenten blijft groeien en het seminarie al snel te klein. In 1929 is het Philosophicum naast het Theologicum geplaatst. (In vrijheid herboren, 1953)

In de jaren 50 begint de ontzuiling en secularisatie van Nederland. Met het tweede Vaticaanse concilie probeert de katholieke kerk zich iets te vernieuwen met missen in de gewone taal en meer openheid naar buiten. Voor de Warmondse priesterstudenten gaat dit lang niet ver genoeg. Zij willen persoonlijke vrijheid en eigen verantwoordelijkheid voor alle katholieken. Zij sturen zelfs een brief naar de bisschoppen. Door de vrije jeugdcultuur (muziek, mode, politiek bewustzijn) gaan jongeren liever aan de universiteit studeren en in een studentenhuus wonen. Het seminarie is echt uit de tijd. En diegenen die de opleiding willen doen, maar geen priester en niet celibatair willen zijn?

"Op korte termijn is niet duidelijk welke mogelijkheden zij hebben, behalve het beroep van godsdienstleraar"

Voor weinig jongeren is dit een aantrekkelijk vooruitzicht. De aanmeldingen voor het seminarie lopen in rap tempo terug, de neergang van het seminarie gaat snel. Het zo misplaatste voorhuis of "proffenhuus" wordt in 1960 gesloopt, want "het gebouw ontsiert het achterliggende rijksmonument". Het eens zo populaire en invloedrijke Groot Seminarie in Warmond sluit in 1967 haar deuren en de priesteropleiding gaat naar Amsterdam. De reden zou zijn dat:

"Warmond niet voldoende in het centrum van de maatschappij ligt".

Gelukkig zijn de gebouwen, die op de rijksmonumentenlijst staan, bewaard gebleven en bewoond.

Krakers en monumenten

jaren 70-90

Krakers kunnen voor monumenten een vloek zijn én een zegen. Soms worden gekraakte woningen volledig uitgewoond. Authentieke details gaan zo verloren. Andere krakers proberen juist een monument voor sloop te behoeden. Soms uit eigenbelang, omdat er woningnood is. Soms uit publiek belang, omdat een historisch gebouw in hun ogen te waardevol is om te verwaarlozen.

Begin jaren 70 staan meerdere historische gebouwen in Warmond er troosteloos bij. De gemeente heeft de status van *artikel 12 gemeente* en mag geen grote dure projecten onder handen nemen. Dat geldt ook voor de restauratie van buitenplaats Leerust, **boerderij De Burcht** en wat wij gemakshalve even de Jan Steenhuisjes noemen. Progressief Warmond wil woningzoekenden gratis *antikraak* laten wonen in deze huisjes. De huisjes worden na bezichtiging echter onbewoonbaar verklaard. Nummer 38, dat de gemeente gebruikt als opslagruimte, is er het slechtst aan toe. Op nummer 34 zit de rijkspolitie te water. In 1975 wordt het middelste 17^e-eeuwse *Jan Steenhuisje* gekraakt door vier jonge Warmonders: Arie Schakenbos, Jaap Schrijvers, Anja van de Voort en Karin Maksymiak. De jongeren zijn naarstig op zoek naar woonruimte. De gemeente vindt dat zij voordringen op de



woningmarkt en is *not amused*. De verhuizing van de gemeentelijke groenvoorziening van de boerderij achter het huisje naar het Jan Steenhuisje kan nu niet doorgaan. Burgemeester de Vreeze roept de vier op het matje. De krakers zijn weinig onder de indruk. Uiteindelijk moeten zij in 1978 alsnog vertrekken van de rechter.

Begin jaren 90 is het crisis in Groot-Brittannië en Ierland, wat leidt tot hoge werkloosheid onder vooral de *working class* jongeren. Honderden Britse en Ierse jongeren komen naar Leiden, gelokt door advertenties in de Britse pers, om als seizoenswerkers in de bollen- en bloemenindustrie te werken. Veel van hen kraken huizen in en rond de stad. Het beeld van de jongeren is heel negatief: deze *Engelse krakers* zouden erg onhygiënisch zijn en illegale *raves* organiseren, met veel drugs en geluidsoverlast, en een mix zijn van *economische vluchtelingen* en *new-age travellers*. Ook Nederlandse krakers willen niets met deze jongeren te maken hebben. Een Britse kraker zegt: *“Het is gewoon catch 22, we kunnen geen kant op. De bollenbedrijven willen ons graag hebben, maar wonen mogen wij nergens”*.

Bron: Zodra wij er zijn, komen de roddels op gang, Hendriks, 2020



In Warmond kraken zij huize Gerto bij de spoorwegovergang. Zij wonen daar een jaar. De krakers worden bijna dagelijks lastiggevallen met vuurwerk, vernielingen en gescheld en hun auto wordt in brand gestoken.

In juli 1993 moeten ze Gerto verlaten. Nol Sikking koopt het huis:

“Tien grote vuilcontainers met in totaal 120.000 kg stinkend, vooral menselijk, afval” haalt hij eruit. *“In iedere kamer ligt een mesthoop van een halve meter”* vertelt Sikking.

Bron: Leidsch Dagblad, 1993.

De krakers hebben zich warm gehouden met het verbranden van een deel van het stro uit de stucplafonds, die zwart zijn van de vuren die zij in vaten stoken. Het hout van de zolder is ook het vuur in gegaan. De gemeente mag blij zijn, vindt Sikking, dat hij dit project onder handen neemt: *“We hebben de gemeente van een groot probleem verlost”*. De huisjes van Jan Steen, buitenplaats Leerust en boerderij de Burcht zijn nu rijksmonumenten, huize Gerto is een gemeentelijk monument. De gemeente voelt nu de noodzaak tot bescherming.

Warmond en monumentenbescherming 2006



Sinds 2006 is een groot deel van Warmond “beschermd dorpsgezicht”. Het betekent dat het gebied van “hoge cultuurhistorische waarde” is. Warmond kent 84 unieke rijksmonumenten, waarvan 41 die bij één locatie horen, een monumentencomplex. Zo heeft Oostergeest 10 beschermde onderdelen, Vroenhof 9 en Huys te Warmont 8. Daaronder vallen naast het eigenlijke huis bijvoorbeeld bijgebouwen, orangerieën, toegangshekken en landschappelijke onderdelen. In Warmond staan daarnaast maar liefst 9 monumentale molens, 8 monumentale boerderijen, 8 monumentale huizen en 5 kastelen of buitenplaatsen. Heel veel “antiquiteiten” voor zo’n klein dorp. Huys te Warmont, buitenplaats Oostergeest en buitenplaats Vroenhof vallen ook onder de Natuurschoonwet uit 1928, dat natuur op landgoederen extra beschermd. Verder kent Warmond 21 gemeentelijke monumenten, waaronder bijvoorbeeld de katholieke kerk met zijn begraafplaats en pastorie. En het bovengenoemde huize Gerto met koetshuis. Daarnaast heeft de gemeente de hardrijderij in Warmond als *immaterieel erfgoed* erkend en

een lijst van andere beeldbepalende objecten gemaakt, waaronder het koetshuis van Vroenhof, drie woonhuizen op de Oranje Nassaulaan, enkele boerderijen en het gasfittershuisje van de VVV.

Monumentaal kerkelijk erfgoed 2016



De PKN-kerk heeft een schitterend orgel. Dit Lohmanorgel is in 1843 in Gouda gemaakt bij de beroemde orgelmakersfamilie Lohman. Het is een postuum cadeau van het echtpaar Wolters-van Geemen, bewoners van huis Oostergeest. Vandaar hun familiewapens op het orgel. In 1870 verhuist het orgel van de oude kerk bij de Oude Toren naar de nieuwe protestantse kerk aan de Herenweg. Het is een van de twintig Lohmanorgels die Nederland nog kent. In 2016 is het orgel

gerestaureerd. Het wordt op de zaterdag van de Open Monumentendagen bespeeld.

De rooms-katholieke Sint Matthiaskerk bezit een bijzondere en fijnbewerkte witmarmeren communiebank afkomstig uit de Walburgiskerk in Antwerpen. Deze 18^e-eeuwse bank scheidt het schip van de kerk van de altaarruimte. Engeltjes en links de pelikaan die zijn jongen voedt met zijn eigen bloed, rechts het lam Gods.



De kapel van Mariëngaerde heeft een schitterende mozaïekvloer uit 1920. De vloer beeldt de weg naar reiniging en de weg naar verlichting uit voor de priesters in opleiding, die begint met de zevenkoppige draak, die staat voor de zeven hoofdzonden.

Monumenten-tweeling?

2024

In het televisieprogramma Spoorloos blijken deelnemers soms zonder dat ze het weten een broertje of zusje te hebben. Zo iets overkomt ook de bewoners van buitenplaats Vroenhof, als in 2024 wordt aangebeld. Voor de deur staat een echtpaar dat toevallig door het dorp rijdend het huis ziet liggen. Met grote verbazing, want Vroenhof leek sprekend op hun eigen huis in Hurwenen.



Hun huis, villa Ouderzorg in Hurwenen, is de directeurswoning van de voormalige steenfabriek de Lage Waard. Hurwenen ligt iets ten oosten van Zaltbommel langs de Waal en is een beschermd dorpsgezicht. Daar valt ook villa Ouderzorg onder. Zowel villa Ouderzorg als buitenplaats Vroenhof zijn een rijksmonument.

Villa Ouderzorg is onlangs geheel gerestaureerd. De overeenkomst met buitenplaats Vroenhof is echt opmerkelijk. Tot in de details zijn de beide huizen nagenoeg identiek. Alleen is het huis in Hurwenen twee ramen smaller, en heeft het zijramen, een klein klokkentorentje en een groot dakterras! Dat zal een prachtig uitzicht geven over de Waal en de Uiterwaarden.

Het opmerkelijkste is, dat het huis in Hurwenen rond 1862 is gebouwd. Daarmee heeft Vroenhof opeens een iets ouder broertje of zusje. Vroenhof is in 1863 gebouwd voor de Warmondse notaris Johan de Crane. We hebben op allerlei manieren geprobeerd om De Crane te linken aan Hurwenen of Jan Willem van der Elst, de eigenaar van de steenfabriek. En aan Cornelis Quick de directeur, maar wij kunnen geen connectie vinden. Duidelijk is dat het gaat om dezelfde architect, die tot nu toe onbekend is. Misschien dat we ooit achter de architect van beide huizen kunnen komen.



Ouderzorg begin 20^e eeuw



Vroenhof begin 20^e eeuw

Tot slot: Wat is het bewaren waard?

Nu

Monumenten zijn vaak onhandig, onbehaaglijk en niet van deze tijd. Het is een grote uitdaging, ook door de strenge regels, de vaak slecht geïsoleerd, onpraktisch gebouwen te verduurzamen. Daarnaast zorgt klimaatverandering voor grote uitdagingen. Te droog, te nat of te warm: het heeft allemaal invloed op huis, fundering en beplanting. Ondanks de subsidies voor restauratie en onderhoud, is het wonen in een monument vaak een liefhebberij voor mensen met voldoende geld. Het onderhoudswerk is kostbaar en zelden af, maar dan woon je wel op een bijzondere plek. Je bent niet alleen bewoner, maar ook conservator van waardevol cultureel historisch erfgoed.

Het volgende stuk in de krant van 1934 laat goed zien hoe onze ideeën, over wat mooi en het bewaren waard is, veranderen:



.... Over den spoorweg komen wij in het eigenlijke dorp Warmond, maar voor wij dat verder binnengaan, gaan wij den eersten weg rechts, de Lockhorstlaan in, die haar naam ontleent aan het slot Lockhorst of Oud Teylingen, dat op de plaats van de zes naast elkaar staande kalkovens aan de Leede lag. Vlak voor de boerderij, waar wij recht op aanliepen en die ontsierd wordt door een **monsterlijk reclamebord** van een jachthaven, gaan wij linksaf voorbij de zeer mooie boerderij Nieuw Endepoel, die een

eigenaardig golvend rieten dak bezit en vervolgens door naar het buitentje Leevliet. De Dorpsstraat van Warmond neemt ons dan op en voorbij de bekende boerderij Meerrust trekken wij het dorp verder in, tot wij aankomen op een pleintje, waar een oude, buitendienstgestelde steenen pomp staat en aan één der zijden het eveneens buitendienstgestelde Raadhuis. Linksaf lopen wij nu langs **de gruwelijk leelijke school** (foto wiki boven) de burgemeester Scholvinckstraat in en zijn in een oogenblik weer op den Warmonderweg bij de toorenloze R.-K. Kerk. Den straatweg volgen wij nu rechts om kort daarop even voorbij **het smakelooze hek** van de R.-K. Begraafplaats (bedoeld wordt het hek van het seminarium) aan de linkerzijde een mooie lepenlaan in te gaan. Aan het einde daarvan vinden wij het Warmonder Seminarium.... In 1875 werd 't nieuwe, **leelijke protestantsche kerkje**, dat wij rechts aan den rand van de door bosch omzoomde weiden zien liggen, in gebruik genomen... Het is wel de moeite waard de kerkruïne, die prachtig overwoekerd is door klimop even te bekijken...

Het vaderland, 1934

Boerderij Nieuw Endepoel, de kerkruïne, maar ook de “gruwelijk leelijke” oude school en de “leelijke” protestantse Kerk zijn nu rijksmonument. En het “smakeloze” rooms-katholieke hek kent een gemeentelijke bescherming. Het buitenplaatsje Leevliet is afgebroken.

Zo zie je hoe ideeën over wat mooi is in de tijd veranderen. Tegenwoordig dateert de helft van de Nederlandse gebouwen van na 1965. Daaronder zijn gebouwen die eigenlijk nu al beschermd moeten worden, om te voorkomen dat deze vroegtijdig verdwijnen of onherstelbaar beschadigd raken. Welke ‘jonge’ Warmondse gebouwen zijn volgens u het beschermen waard?